

XVI. YÜZYILDA SÖĞÜT
VE
DOMANIÇ KAZALARI
ESKİŞEHİR, 1994

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
XVI. YÜZYILDA SÖĞÜT
VE
DOMANIÇ KAZALARI

DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. HALİME DOĞRU

HAZIRLAYAN
JÜLİDE BERKÜN

ESKİŞEHİR, 1994

ÖZET

Söğüt ve Domaniç'in, Osmanlı Devleti'nin kurulup, imparatorluk haline gelmesinde büyük rolü olmuştur. Söğüt ve Domaniç, Osmanlı Devleti'nin temelinin atıldığı yerlerdir. Bu nedenle Söğüt ve Domaniç'in XVI. yüzyıldaki siyasi, iktisadi ve içtimai yapısı hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Söğüt ve Domaniç'in tarihçeleri hakkında kolayca bilgi edinmek mümkündür. Çünkü Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında çok sayıda çalışma mevcuttur.

XVI. yüzyılda Söğüt ve Domaniç kazaları adlı çalışmanın birinci bölümünde kazaların demografik yapısı, idari yapısı, yerleşim merkezleri ve özellikleri, nüfusu ve bu konulardaki gelişmeler üzerinde durulmuş; ayrıca kazalardaki yerleşim merkezleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, Osmanlılarda vakıf konusunun önemli bir yer tutmasından yola çıkarak, Söğüt ve Domaniç'teki vakıflar ve vakıf eserleri üzerinde durulmuştur.

Son bölümde ziraat hayatına değinilmiş, ziraat sahaları ve toprağın durumundan bahsedilmiştir. Tahrir defterlerindeki kayıtlara dayanarak yetiştirilen ürünlerin çeşitleri ve miktarları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu konuda sadece rakamlar nakledilmeyip, mümkün olduğu ölçüde rakamların açıklamasına gidilmiştir. Tablolarla konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca hayvancılık konusu üzerinde durulmuştur.

SUMMARY

Söğüt ve Domaniç have great roles on the establishment of Ottoman State and becoming an empire. Söğüt ve Domaniç are the places where the Ottoman State were founded. Therefore it is essential to have knowladge about political, economical and social structure of Söğüt and Domaniç at the XVI century. It is easy to optain information about Söğüt and Domaniç because there exist so many studies about the establishment of Ottoman State.

In the first section of "Towns of Söğüt and Domaniç during 16th century" the demographic and administrative structures, characteristics of settlement locations, population and development related to those subjets have been discussed. Besides, information about the settlement places have been submitted. In the second section, starting from the point of "Ottoman State's giving importance to the foundations", foundations and foundation works in Söğüt and Domaniç have been discussed. In the last section it has been mentioned about the agricultural region. Depanding on registration notebook, the variety and amounts of products have been tried to be given. Not only the numeric information has been given but also their explanations has been submitted, as much as possible. By the help of the tables the subject is tried to be simplified. Also stock farming and beekeeping have been taken in to account and discussed.

KISALTMALAR

- İ.A. - İslam Ansiklopedisi
D.T.C.F. - Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi
A.g.e. - Adı geçen eser
A.g.m. - Adı geçen makale
Bkz. - Bakınız
T.T.K. - Türk Tarih Kurumu
T.A. - Türk Ansiklopedisi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	I - VI
BİRİNCİ BÖLÜM	
SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARINDA HAS - ZEAMET - TIMAR.....	1
A- SÖĞÜT KAZASI.....	1
I. PADİŞAH HASLARI.....	1 - 2
II. MİRLİVA HASLARI.....	2 - 4
III. ZAIM VE SİPAHİ TIMARLARI.....	4 - 12
B- DOMANIÇ KAZASI.....	13
I. MİRLİVA HASLARI.....	13 - 16
II. ZAIM VE SİPAHİ TIMARLARI.....	16 - 22
İKİNCİ BÖLÜM	
SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARINDAKİ VAKIF ESERLERİ	
VE VAKIFLAR.....	23
A- SÖĞÜT KAZASI VAKIFLARI.....	23
I. AMME VAKIFLARI.....	23 - 31
II. SULTAN VAKIFLARI.....	31 - 32
B- DOMANIÇ KAZASI VAKIFLARI.....	32 - 33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARININ TOPRAK DÜZENİ.....	34
A- TOPRAĞIN DAĞITILMASI.....	34
1. Ziraat Alanları ve Toprağın Durumu.....	34
2. Tarım Kesiminde Çalışanlar ve Hukuki Konumları.....	38

B- KAZALARIN EKONOMİK DURUMU	41
1. Alınan Vergilere Göre Yetiştirilen Ürünler	41
a) Hububat ve Bakliyat	41
b) Sanayi Ürünleri	43
2. Söğüt ve Domaniç Kazalarındaki Değirmenler	44
3. Söğüt ve Domaniç Kazalarında Bağcılık ve Meyvecilik	45
4. Söğüt ve Domaniç Kazalarında Hayvancılık ve Arıcılık	47
SONUÇ	50
BİBLİYOGRAFYA	52

GİRİŞ

A- SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARINA AİT DEFTERLER

Defter No 198:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (İstanbul) bulunmaktadır. Eski numarası 135'dir. Hicri 946 (M. 1530) yılına aittir. 24x30 ebadındadır. Nevi' Asker Tımar'dır. Cildi, meşin cilttir. Toplam 350 sayfadır. Defter, düzenli bir şekilde tutulmuştur. Aharlı kâğıt üzerine yazılmıştır. Kâğıtların üzerinde yıldız fligranı vardır. Özet olarak, Hüdâvendigâr Sancağı'nın 30 nahiyesindeki has ve tımarları, Seferihisar, Yılanluca, Tarhala, Bergama ve Yenice kaleleri muhafızlarına ait tımarları, Hersek Sancağı'nın Nuvesil Kazası kurrasının ve Eflakon taifesinin isimlerini içermektedir. Yazı çeşidi olarak siyakat kullanılmıştır.

Defter No 453:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (İstanbul) bulunmaktadır. Kanuni dönemine aittir, tarihi yoktur. Nevi' evkâftır. Eser numarası 1049'dur. 16x40,5 ebadındadır. Sayfa sayısı 299 varak'dır. Defter sayfaları tamdır. Orijinal cildi yıpranmış olduğundan, arşiv idaresince orijinal cildinin üstüne meşin cilt yapılmıştır. Orjinal deri ciltte şemse vardır. Defter oldukça yıpranmış ve bozulmuştur. Aharlı kâğıda yazılmış, siyakat hattı kullanılmıştır. Özet olarak, XVI. yy.da, Hüdâvendigâr Livasına bağlı kazaların vakıf eserlerini, çiftliklerini, karyelerini, mezarlarını yani kısaca vakıf olan yerlerini içermektedir.

Defter No 111:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (İstanbul) bulunmaktadır. Hicri 928 (M. 1512) yılına aittir. Nevi' Maliye Evkaf'dır. 16x54 ebadındadır. Eski numarası 376'dır. Aharlı kâğıda yazılmıştır. Sayfa sayısı 755'dir, bütünen eksiktir. Siyakat hattı ile yazılmıştır. Tahrir Emîni Hasan Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Defter, Hüdâvendigâr Livası Kanunnâmesi ile Hüdâvendigâr Livası nahiyelerindeki kurrasının nüfus ve hasılatıyla, tımarlarını ve evkafını içermektedir. Orijinal deri cildi üzerine meşin cilt kaplanmıştır. Dibâcesinde (başında) bir sayfa nesih yazısı vardır. Orijinal deride şemse bulunmaktadır. Defterin kısmen tamiri yapılmıştır.

Defter No 113:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'de (İstanbul) bulunmaktadır. Hicri 928 (M. 1512) yılına aittir. Eski numarası 266'dır. 16x43,5 ebatlarındadır. Nevi' evkâftır. Cildi şemseli deridir. Sayfa sayısı 274'dür. Bütün sayfaları sağlam ve eksiksizdir. Siyakat ile yazılmıştır.

Defter No 23 :

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (İstanbul) bulunmaktadır. Hicri 892 (M 1476) yılına aittir. Nevi' Maliye (mufassal)'dir. 15x37 cm boyutlarındadır. Eski numarası 808'dir. Sayfa sayısı 423'tür. Orjinal cilde sahiptir ve şemseli deridir. Bütününden eksiktir. Siyakat hattı ile yazılmıştır.

B- SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARININ COĞRAFİ DURUMU, TARİHÇESİ VE GEÇİRDİĞİ SAFHALAR:

1-SÖĞÜT:

Marmara Bölgesi'nde Bilecik vilayetine bağlı kaza merkezidir. Yaklaşık 1000m yükseklikteki bir yayla düzlüğüne hakim tepelerden çıkarak, bu yaylanın kuzey kenarından dar bir boğaz içinde inen Söğüt deresinin tepelik bir çevre ile kuşatılan küçük bir ovaya açıldığı yerde, deniz seviyesinden 650m yükseklikte kurulmuştur.¹

Söğüt'ün güney ve doğu tarafları dağlık (Bozdağ 1371m), Sakarya vadisi boyuna doğru uzanan bölümü ise düzlük ve tepeliktir (250-500m). Güney bölümü paleozoik kristalin tabakalarından (Metamorfik kalkerler, mermerler) bir yapı gösterir. Kuzeyinde yine bu eski arazi uzanır ve aralarında granit kütleleri bulunur. Bunlar arasındaki alanda kıvrımlı-kırıklı formasyonlar genişçe yer tutar. Kazanın yakınında dar bir alanda neojen ve yeni volkanik taşlar (bazalt) görülür. Sakarya Nehri'nin 60km'lik bir kesimi ilçeden geçer.²

Söğüt, Bilecik iline 29 km, en fazla ticari bağılılığı bulunan Eskişehir'e 53km uzaklıktadır. Söğüt, tali yollar ile güneyde Bozüyük, doğuda Sakarya vadisine bağlıdır. Bugün Söğüt, en işlek yollara göre sapa kalmış durumda ise de, yine de ikinci derecede bir düğüm noktasını teşkil etmektedir. Karasu vadisi boyunca uzanan ve kuzeye çıkan yol ile Eskişehir'i Bursa'ya bağlayan yol ortaya çıkmadan önce, İstanbul'un doğrudan doğruya veya Marmara iskeleleri üzerinden İç Anadolu'ya bağılılığını sağlayan yollar Söğütten geçirdi ve bilhassa İstanbul'un fethinden sonra hac yolunun bir konak yeri olmuştur. Bundan önce de İran, Roma ve Haçlı ordularının bu yoldan geçtikleri bilinmektedir.³

Söğüt'ün arazisi tabii orman bölgesi içindedir. Orman bakımından zengindir. İlçenin geçim kaynakları çeşitlidir. Bunların başında tarım, bağcılık, ipekböcekçiliği hayvancılık, hayvan ürünleri ve seramik gelir. Birinci Dünya

¹ Besim Darkot, "Söğüt", *İslam Ansiklopedisi*, C.X, İstanbul, 1967, s.761; "Söğüt", *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, C.XI, İstanbul, s.502.

² Reşat İzbirak, "Söğüt", *Türk Ansiklopedisi*, C.XXIX, Ankara, 1980, s.350.

³ Darkot, a.g.m., s.761

Savaşından önce Söğütlüler çeşitli bahçe mahsûlleri, kasaba ve köylerde dokunan ipek ile karışık pamuklu dokumalar ile beraber ipek üretimi ile geçinirlerdi. Söğüt'ün güney bölümünde daha çok tahıl ekilir, kuzeyde ise çok çeşitli meyveler yetiştirilir. Üzümler taze, kuru üzüm ve pekmez olarak başka yerlere gönderilir. Şeker pancarı tarımı gelişme göstermiştir. İpekçilik eskiden beri yapılırdı. Kazaların bir kısmı iplik fabrikalarında ve evlerde işlenerek iplik haline getirilir. Son yıllarda ipekçilikte gelişme başlamış yeni yeni dutluklar üretilmiştir. Tarım ve bahçecilikten sonra hayvancılık gelir. Mermercilik de ileri durumdadır. Çaltı köyü, Samrı ve Dudaş köylerinde, merkez ilçenin bazı köylerindeki ocaklardan çıkarılan oniks mermerleri ile süs eşyaları yapılırdı ve başka yerlere gönderilirdi.⁴

Söğüt'ün yerinde eski çağa ait bir iskan merkezinin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Bizans kaynaklarında burada "Thebesion" veya "Sevasion" adlı bir kasabanın bulunduğu rivayet edilir. Söğüt'ün bu adı Türkler zamanında aldığı bir gerçektir. Arapça yazılan eserlerde bu adın Söğüt ağacınının Arapçası olan "Safsaf" ve Farsça metinlerde Söğüt'ün Farsçası olan "Bid" şeklinde geçtiği görülmektedir. Eski Türk kaynaklarında da "Söğütçük", "Söğütlü-Saraycık" ve "Hittaibid" adıyla anılmaktadır.⁵

Eski bir yerleşme merkezi olan Söğüt, İslamiyetin doğuşundan sonra İstanbul önlerine kadar gelen Arap ordularının veya akıncı kuvvetlerinin saldırılarına uğrayıp yağmalandı. Katip Çelebi, Takvim al-Tevarih'inde Harun al-Raşid'in 181(796) sene-sinde Söğüt'ü fethettiğini kaydetmesi, bu türlü bir istila hareketinin belirtisi olmalıdır.⁶

Büyük Selçuklular, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu istilaya başladıkları sırada kendilerine bağlı aşiretleri kısım kısım bu kıtanın muhtelif bölgelerine yerleştirdiler. Kayı boyu bu istilada ve daha sonra Anadolu'nun muhtelif bölgelerine yerleştirilmiş ve bunlardan bir kısmı daha sonra Osmanlı Beyliği'ni kurmuşlardır. Tarih kayıtlarına göre, Kayılar I. Alaeddin Keykubat zamanında (1219-1236) Ankara'nın batısındaki Karacadağ taraflarına yerleştirilmişler, bir kısmı (400) çadır halinde ve Ertuğrul Bey'in reisliğinde daha sonraları Söğüt ve havalisine gelmişlerdir.⁷

İznik İmparatorluğu ile Selçuk hududunda sürekli çarpışmalar üzerine Sultan I. Alaeddin Keykubat 1230 da bir ordu ile Sultanönü civarına geldi. Bütün maiyeti ile beraber yanında yer alan Ertuğrul Gazi'yi öncü kuvvetlerine komutan

⁴ A.g.m., s.762; İzbrak, a.g.m., s.350-351; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.XXI, s.10721

⁵ İ. Hakkı Konyalı, Söğüt'de Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifali, İstanbul, 1959, s.8; Darkot, a.g.m., s.762; Büyük Larousse, a.g.m., s.10721

⁶ Darkot, a.g.m., s.762; Büyük Larousse, a.g.m., s.10721

⁷ Bilecik İl Yıllığı, 1974.

yaptı. Ertuğrul Gazi, Rum ordusu üzerine yürüyünce İmparator Theodor Laskaris'in Rumeli'den yardımcı çağırdığı Aktav Tatarlarıyla karşılaştı. Yenişehir ovasında üç gün devam eden şiddetli çarpışmalar sonunda düşmanı bozup, İnegöl'e kadar takip ederek pek çok ganimet aldı. Karacahisar'ı ve daha sonra Söğüt'ü zaptedan Ertuğrul Gazi Bilecik Tekfurunu da vergiye bağlamıştır. Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubat, Celaleddin Harzemşah'a karşı Yassıçemen Savaşı'nda kendisine yardım eden Ertuğrul Bey'e Söğüt'ü yurtluk olarak vermiştir. Böylece Domaniç dağları aşiretin yaylağı, Söğüt ise kışlağı oldu.⁸

Ertuğrul Gazi döneminde uç beyliğinin merkezi olan Söğüt, I. Osman döneminde tam bağımsızlığını kazanan devletin başkenti durumuna geldi (1299). Özellikle Orhan Gazi döneminde (1326-1360) sınır kenti olmaktan çıktı ve askeri önemini yitirdi. Devletin hızla İmparatorluğa dönüşmesi üzerine yerleşim yeri niteliğini de kaybederek Sultanönü Sancağı'na bağlı, bir subaşı tarafından yönetilen sönük bir nahiye oldu. Katib Çelebi Söğüt'ü Şahrah üzerine bir kasaba olarak anlatır. 1058 (1648) yılında Söğüt'ten geçen Evliya Çelebi ise Söğüt'ü şöyle anlatır: "Bursa Sancağı hükmünde Lefke (şimdiki Osmaneli) kazası nahiyelerinden, kadısı bulunan,bağlı, bahçeli 700 kadar kiremit örtülü evler, müteaddit cami, han, hamam, çarşı ve pazar içeren bir kasabadır".⁹

Söğüt, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur ordusu tarafından yağma ve harab edildi. XIX.yy.'in ilk yarısında, vilayet örgütlenmesi sırasında (1864) Söğüt, merkezi Bursa olan Hüdavendigar Vilayeti'ne bağlı Ertuğrul(Bilecik) Sancağı içinde bir kaza merkezi oldu. XIX.yy.'in sonlarında kasabanın nüfusu 5000 kadar tahmin edilmişti. Bu nüfus içinde büyük çoğunluğu oluşturan Türkler'den başka Rum ve Ermeniler de vardı.¹⁰ Milli mücadele yıllarında Söğüt, ilk olarak İkinci İnönü Savaşı sırasında Yunan kuvvetlerinin istilasına uğradı ise de, Yunanlılar altı günden fazla kalamadılar. Aynı yılın Temmuzunda saldırıya uğrayan Söğüt, 4 Ağustos 1921'de 13 ay sürecek bir Yunan işgaline uğradıktan sonra 4 Eylül 1922'de büyük ölçüde tahribe uğramış olarak geri alındı. Cumhuriyet'ten sonra Söğüt, Bilecik iline bağlı bir ilçe merkezi oldu (1924).¹¹

⁸ Mehmed Neşri, **Kitab-ı Cihan-Nüma-Neşri Tarihi**, C.I., Yayınlayanlar: Prof.Dr.Mehmed Altay Köymen-Faik Reşit Unat T.T.K., Ankara, 1987, s.62-69;İbn-i Kemal, **Tevarih-i Al-i Osman**, I. Defter,Yayına Hazırlayan:Şerafettin Turan, T.T.K. Ankara, 1970, s.43-50; Ali Erdal, **Kaynağı Bulan Adam Ertuğrul Gazi**, Eskişehir, 1993, s.56-57;Darkot, a.g.m., s.762; Büyük Larousse, A.g.m., s.10721; Meydan Larousse, a.g.m., s.502; M.Çağatay Uluçay,"Söğüt", **Tarih Ansiklopedisi**, C. I, s.445; İzbirak, a.g.m., s.350;Mücteba İlgürel, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **III. Osmanlı Sempozyumu (Söğüt,1988)**, Ankara, 1989, s.27;Bilecik İl Yıllığı, s.2 ve 39; Abdulhaluk Çay,"Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt"Yörük Bayramı", **III.Osmanlı Sempozyumu (Söğüt-1988)**, Ankara, 1989, s.6-7.; İ.Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, Ankara, 1988, s.9-11

⁹ Konyalı, a.g.e, s.9; Darkot, a.g.m., s.762.

¹⁰ Darkot, a.g.m., s.762;Konyalı, a.g.m., s.10; Meydan Larousse, a.g.m., s.502; Büyük Larousse, a.g.m., s.10721 İzbirak, a.g.m., s.350

¹¹ Darkot, a.g.m., s.762; Büyük Larousse, a.g.m., s.10721 ; İzbirak, a.g.m., s.350.

1927'de yapılan ilk nüfus sayımında Söğüt'ün nüfusu 2446 kişi olarak belirlenmiştir. Son yıllarda esaslı bir şekilde imar edilmesine rağmen, nüfusu pek az değişikliğe uğramıştır.1990 yılında yapılan nüfus sayımında nüfusu 20412 olarak ortaya çıkmıştır.¹²

Söğüt kazası, yerli ve yabancı pek çok seyyahın uğrak yeri olmuştur. Bunların başında gelen Katib Çelebi ve Evliya Çelebi'den başka 1550 yılında Söğüt'ten geçen Jean Chesneau,¹³ Şarl Teksiye gibi yabancı seyyahlarında uğrak yeri olmuştur. Şarl Teksiye burası için şunları yazmıştır: "Alaeddin Söğüt'ü Ertuğrul'a hediye etti. O da Bursa'ya karşı icra edeceği harekate merkez yaptı. Türkçe bir ağaç adı olan Söğüt, Hammer'e göre Bizans zamanında o derece önemli olmayan Tebazyan şehridir. Fakat burada hiç bir eski esere rastlanamaz. Bu şehir Türklerce Ertuğrul'un medfenini muhtevi olduğu için meşhurdur".¹⁴

Seyyah Huart da Söğüt'e gelmiştir. Ertuğrul Gazi'nin türbesinde I. Sultan Mahmud tarafından vakfedilmiş bir Kur'an-ı Kerim görmüştür. Hammer ise şunları yazmıştır: "İstanbul'dan Mekke'ye giden hacıların yolu üzerinde Lefke'ye dokuz ve Eskişehir'e şimali 10 fersah mesafede Ertuğrul'un eski ikametgahı olan Söğüt bulunur ki, Bizanslılar bunu Tebazyan ve Araplar da Safsaf adıyla anarlardı".¹⁵

Söğüt, çok eski bir yerleşim merkezi olmuştur. Çaltı, Kayabalı gibi çeşitli köylerinde Romalılar-dan, Bizanslılardan kalma eserlere rastlanmıştır. Oluklu köyünde de bazı sütunlar bulunmuştur.¹⁶ Söğüt'ün en önemli anıtı kentin 2 km kuzeyinde bir tepe üzerinde yer alan Ertuğrul Gazi Türbesi'dir. Çelebi Mehmed tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Ertuğrul Gazi Türbesi her yıl Eylül ayının ikinci yarısında ziyaret edilir. Bir başka sanat eseri Çelebi Mehmed Camii (1410-1420) dir. Balaban Camii (1300), Orhan Bey Camii (Küre Köyü'nde), Ertuğrul Gazi Mescidi ve Hamidiye Camii de bu eserlerden birkaçıdır. İlk Osmanlı Kadısı Dursun Fakih'in türbesi de Söğüt'e 16 km uzaklıktaki Küre Köyü'ndeki bir tepe üzerindedir.¹⁷

¹² Darkot, a.g.m., s.762; Büyük Larousse, a.g.m., s.10721; Belediyeler Yıllığı, Ankara, 1950, s.383.

¹³ Jean CHESNEAU(1520-1554):1547'de İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği'nde Sefir Aromon'un yanında bulundu. 1552'de geçici bir görevle Fransa'ya yollandıktan bir süre sonra geri döndü ve Aromon'un 1553 de kesin ayrılışından sonra diplomat olarak kaldı. Ocak 1555'de İstanbul'u terk etti. İtalya'da Ferrone düşesinin emrinde kaldı ve 1559'da Fransa'ya döndü. 1537-1538 Piemont Savaşlarına katıldı. Gaspedilmiş mallarını geri almak için bulunduğu girişimlerden dolayı 1538'de Fransa Krallığından sürüldü. 1542'de affedildi ve Garde Baronu ile İstanbul'a yollandı. Garde tarafından Osmanlı Devleti'nin başkentinde diplomat olarak bırakıldı. Görevini 1550'de Fransa'ya gitmek için bıraktı. 21 Eylül 1551'de İstanbul'a tekrar geldi. İstanbul'u kesin olarak 14 Eylül 1553'de terketti. Fransa'ya döndü ve 1554 yılının başında vefat etti. Stephane Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIV-XVI siecles)* Inventaire Des Lieux Habités, Ankara, 1991, s.211-213.

¹⁴ Konyalı, a.g.e., s.9.

¹⁵ Konyalı, a.g.e., s.9.

¹⁶ İzbirak, a.g.m., s.351.

¹⁷ İzbirak, a.g.m., s.351.

2-DOMANIÇ:

Ege Bölgesinde (İçbatı Anadolu bölümünde), Kütahya iline bağlı ilçe merkezidir. Kütahya'nın 94 km kuzeybatısında Tavşanlı-İnegöl, Yenişehir-İznik yolu üzerindedir. 872m yükseklikte Kütahya'ya bağlı ilçe merkezlerinin en az nüfuslu olanıdır.¹⁸ 1965 nüfus sayımına göre nüfusu 4807'dir. Bucağı bulunmayan bu ilçenin 31 köyü ile birlikte nüfusu 50647 olmaktadır.¹⁹ Domaniç'in yüzölçümü 619 km² dir.Köylerden yalnız Çukurca'nın nüfusu 1187 olup, diğerleri orta büyüklükte yerleşme yerleridir.

Eski adı "Hisarköy" olan Domaniç, Kütahya ilinin kuzey çıkıntısındadır. Kuzeyi dağlıktır (1910m). Buradaki dağlar, zengin orman ve fundalıklarla kaplıdır. Domaniç çevresi 750-900m yüksekliğinde bir ekim ve dikim alanıdır. Değirmi biçimde bir çukurluk olan bu alanın etrafında Domaniç yaylaları adıyla anılan otluk ve fundalıklar vardır. Bunlardan çıkan derelerden biri İlicaksu adıyla toplanır. Kocaçay'a karışır. Bu dere boyunca değirmenler vardır. Domaniç kazası, Bursa ve Kütahya'ya birer yol ile bağlıdır. Doğu ve batısı ile bağlantısı yoktur.²⁰

Domaniç kazasının geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve orman ürünleridir.Sınırları içinde bir krom madeni vardır. Ayrıca linyit ve manyezit yatakları bulunmaktadır.

10 Ağustos 1230 tarihinde meydana gelen Yassıçemen Savaşı sonunda, Ertuğrul Gazi'nin gösterdiği kahramanlığı karşılıksız bırakmayan Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubat Domaniç'i yaylak olarak verdi. Böylece Hüdavendigâr vilayetinin, Ertuğrul Sancağı'na bağlı Domaniç Dağı, Ertuğrul Gazi'ye yazlık oturma yaylağı olarak ayrılmış oldu.²¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Osman Bey, İnegöl Tekfuru ile Domaniç yakınlarında savaştı.(1287) Kazanılan bu savaştan sonra Karacahisar da ele geçirildi ve kuruluş başarıyla sonuçlandı.²²

Şemsettin Sami, Domaniç'e ilişkin olarak şu bilgileri vermektedir: "Hüdâvendigâr Vilayeti'nin Ertuğrul Sancağı'na bağlı Domaniç Dağı, Ertuğrul Gazi'ye yazlık oturma yaylağı olarak ayrılmıştı. Bu dağın yöresindeki 37 köyden oluşan nahiyenin adı da Domaniç'tir. Bu köylerden oturan Türkmenler yazın Domaniç Dağı'nın yaylarında at sürülerini otlatırlar. Nahiye İnegöl Kazası'na bağlıdır. Nahiye sınırları içinde bir krom madeni işlenmekte ve dışsatım sunulmaktadır. Tüm nahiyede 7941 nüfus , 38 cami, 38 okul, 1 medrese, 20 hamam ve 7 dükkan vardır."²³

15 Temmuz 1921'de Yunanlılar tarafından işgal edilen Domaniç, 4 Eylül 1922'de kurtulmuştur.

¹⁸ "Domaniç", **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, C. III, İstanbul, s.820.

¹⁹ Domaniç", **Türk Ansiklopedisi**, C.XIII, Ankara, 1966, s.491.

²⁰ Türk Ansiklopedisi, a.g.m., s.491.

²¹ Mehmed Neşri, a.g.e., s.65; İbn-i Kemal, a.g.e., s.44-45.; Darkot, a.g.m., s.762; Çay, a.g.m., s.6; İlgürel, a.g.m., s.27.; İnegöl Yıllığı, s. 35.

²² Meydan Larousse, a.g.m., s.820.

²³ "Kütahya", **Yurt Ansiklopedisi**, C. IV, s. 5315.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARINDA

HAS - ZEAMET - TIMAR

A. SÖĞÜT KAZASI :

I. PADİŞAH HASLARI:

1. Oluklu Karyesi :

Diğer adı "Elmacık"tır. Defter-i Köhne'de Hüdâvendigâr hassı olduğu ve Abdi Sami tarafından tasarruf edildiği kaydolunmaktadır.¹ 1487 ve 1573 yıllarında yapılan sayımlarda² verilen bilgilere göre, Karye-i Oluklu elliciler yeridir, kiraya verilir sekiz çiftlik yerdir. 1487 sayımına göre hınta (buğday) 8,5 mûd, şa'ir (arpa) 8,5 mûd olmak üzere toplam gelir yekünü 850'dir. Mukata'a-i bagâat ve resm-i zemîn 26,³ resm-i çayır ise 30'dur.⁴

Oluklu Karyesi, bugün de aynı adı taşımaktadır. Vergi nüfusu 30, toplam nüfusu ise 150'dir.⁵ Hane sayısı 7, çift 6 ve bennâk 1'dir. Bâli Veledi Yahya-çift, Ramazan Veledi Hızır-çift, Mustafa Veledi Musa-çift, DurAli biraderi O-çift, Musa Veledi Ali-çift, Ali Veledi Mezbûr-çift ve Kemal bennâk. H.946 (M.1530) yılına ait sayımlarda hasılat, resm-i çift 165, hınta 12 mûd, şa'ir 8 mûd, a'laf 1,5 mûd, resm-i piyade 9 olmak üzere toplam 1299'dur.⁶

2. Beğ-Söğüdü Karyesi :

Karye-i Beğ-Söğüdü elliciler yeridir, dokuz çiftlik yerdir. 1487 sayımına göre; 4 ellici, 2 kesimci, 2 bağban, 1 haraçgüzar, 2 kötürüm ve pir olmak üzere toplam 11 hane mevcuttur. Yine aynı sayıma göre cizye 40, resm-i bağ 290, şa'ir 24 mûd ve hınta 24 mûd'dur. 58 hane müslim reaya,⁷ 11 hane cema'at-i ehli-vezaif, 11 hane de cema'at-i gebran bulunmaktadır.

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Defter No: 198, 1530 (H.946), s.69.

² 1487'de yapılan sayım hakkındaki 23, 44, 1050 nolu Tapu Tahrir defterleri İstanbul Başvekâlet Arşivi Genel Müdürlüğü'nde bulunmaktadır. 1573 yılında yapılan sayım hakkındaki 67, 68,75,80, 570, 580 ve 585 nolu defterler ise Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'ndedir.

³ Mukata'a-i bâgaat : Bağ vergisi. Resm-i Zemin : Çift resminin ödenen en küçük birimidir. Yazın çiftlikten az arazi için dönüm üzerinden ödenir. (Bkz.Halil İnalçık, Raiyyet Rûsûmu, s.592)

⁴ Ömer Lütü Barkan-Enver Meriçli, Hüdaverdigâr Livası Tahrir Defterleri, Ankara, 1988, s.267.

⁵ Refet Yınanç, "XVI.Yüzyılda Söğüt ve Köyleri", Söğüt I. Osmanlı Sempozyumu, (Söğüt, 1984), Ankara, 1985, s. 90.

⁶ B.A. Defter No: 198, s.69 Resm-i Çift : Osmanlı devrinde alınan bir arazi vergisidir. En az bir çiftlik miktarındaki araziye işleyen köylüden senede bir defa, buldukları eyalete göre on akçeden elli akçeye kadar alınır. (Bkz.H.İnalçık, Raiyyet Rûsûmu, s.577; Halil İnalçık, "Çift resmi " E.İ.2.).

⁷ Hanelerden biri "Mu'tak" olup, "Ertuğrul Sultan Mıslukçusu"dur kaydı vardır. Ayrıca hanelerden dokuzu sipahi ve beside sipahi-zâdedir. Barkan, s.268; Yınanç,s.86.

Gelir kaynakları ise şöyledir; Cizye, buğday, arpa, mercimek, âdet-i ağnam, bağ, resm-i kuvvâre, öşr-i meyve, öşr-i ceviz, öşr-i piyaz vs.dir.⁸

II - MİRLİVA HASLARI

1. Beğ-Söğüdü Karyesi :

1487 sayımına göre Karye-i Beğ-söğüdü tımar-ı Seferşah ve Mustafa tarafından ortaklaşa her yıl ekilir. Haricden siraat olunur dört çiftlik yer vardır. Nüfusu 1487 sayımında 2 hane olarak gösterilmiştir. Elde edilen hasılat 1487 sayımına göre 765 akçe, 1521 ve 1573 sayımlarında ise 900 akçe olarak gösterilmiştir.⁹

2. Kızılkaya Karyesi :

Haricden ziraat olunur üç çiftlik yer vardır. Ayrıca bir su değişmeni bulunmaktadır. Gelir kaynakları ise 1487 ve 1573 sayımlarına göre şöyledir : Mukata'a-i zemin-i bostan, öşr-i penbe (pamuk), öşr-i piyaz (soğan) ve öşr-i ceviz.

3. Dere Karyesi :

Üç kıta çiftlik-i hassa vardır. Hasılı 300'dür. Üç hane, iki mücerred ve bir çift bulunmaktadır. Davud Veledi Hamza-nîm, Hacı Ümmet biraderi O-nîm, İlyas biraderi O-mücerred. Hasılat; ceviz 10, öşr-i penbe 10, öşr-i meyve 10 olmak üzere toplam 230'dur. Defter-i Köhne'de Söğüd kafirlerinden keçi mûd ile sekiz mûd buğday, ulu mûd ile dört mûd olur diye kaydolunmuştur.¹⁰ Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır, resimli 33.¹¹

4. Ayaş Karyesi :

Bir çiftlik yer vardır, mülk diye tasarruf ederler, ellerinde ekili mezraları bulunmaktadır diye kayd olunmuştur. Defter-i Âtik'de, bu çiftliğe Devlethan ve Şükrü adlı kişilerin mutasarrıf oldukları ve ellerinde sultanın berâtinin bulunduğu yazılmıştır. Defter-i Köhne'de, yarım çiftlik vakıf diye kayd olunmuştur.

Karye-i Ayaş'ta 8 hane, 3 mücerred, 3,5 çift ve 1 bennâk vardır. İbrahim Veledi Süleyman-nîm, Musa Veledi Nasır-nîm, Hasan biraderi O- mücerred, Mehmed Veledi İbrahim-nîm, Halil Veledi Kızıl-çift, İbrahim Veledi Uçbey-nîm, Mustafa Veledi Mehmed-nîm, Nasuh Veledi Musa-mücerred, Yusuf Veledi O-bennâk, İsa Veledi Ali-mücerred.¹²

⁸ Barkan, s.268. Adet-i Ağnam : Koyun Vergisi. Resm-i Kuvvare : Kovan Vergisi. Öşür : Şer'an mahsûlden alınması gereken vergidir ki, mahsultin onda biridir. Bazen ayda bir, hatta beşte bir almırdı. (Ömer Lütfi Barkan, "Öşür", İ.A.).

⁹ Barkan, s.288.

¹⁰ B.A.Defter No : 198, s. 64.

¹¹ Barkan, s. 269.

¹² B.A.Defter No : 198, s. 65. Çift vergisi ile mükellef olan kimse ile aynı evde bekar oğulları mücerred sayılır. Bunların vergisi sancaktan sancağa değişirdi. Mücerred evlenirse bennâk adını alır ve bulunduğu sancağa göre resm-i bennâk verirdi.

Karye-i Ayaş'ın hasılatı; Haric-i bennâk resm-158, hınta 6 mûd, şa'ir 6 mûd, a'laf 1 mûd, penbe 50, resm-i kışlak 20, resm-i yaylak 20, bostan 20 olmak üzere toplam 938'dir.¹³

5. İmanlar Karyesi :

Diğer adı Akça-şehir'dir. Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır, resimli 33. Karyede üç hane, iki çift ve bir ekinlü bennâk bulunmaktadır.

Hamid Fakih Veledi Deniz Fakih-ekinlü, Salih Veledi Yusuf-çift, Aydın Veledi O-nîm, İlyas biraderi O-nîm, Mustafa Veledi Musa çift, Yusuf Veledi Dilbal-nîm, Mustafa Veledi Adil-bennâk.

Hasılı, hınta 5 mûd, sa'ir 5 mûd, a'laf 1 mûd, öşr-i bagat 35, bostan 20, piyaz 20, penbe 20, gâvers 1 mûd, mahlüt (Mercimek) 8 kile olmak üzere toplam 855'dir.¹⁴

6. Malluca Karyesi :

Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer vardır, resimli 66. Karyede dört hane ve üç çift bulunmaktadır. Ramazan Veledi Musa-çift, İsmail Veledi Abdullah-nîm, İlyas Veledi O-nîm, Mehmed Veledi emir Gazi-çift. Hasılatı; resm-i maktül 165, hınta 3 mûd, şa'ir 3 mûd, penbe 40, burçak 1 mûd olmak üzere toplam 545'dir.¹⁵

7. Bayad Karyesi :

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır, resimli 33. Karyede 8 hane, 3 çift, 3 mücerred. 1 ekinlü ve 1 bennâk vardır. Hasan veledi Ali-çift, Veyis veledi Ali-ekinlü, Hamdullah veledi Hüseyin-çift, Yusuf biraderi o-mücerred, Şemseddin veledi Hasan-mücerred, Yusuf veledi Mustafa çift, Umur veledi Hasan-mücerred, Şirmerdzâde Musa-bennâk. Hasılatı, hınta 3 mûd, şa'ir 3 mûd, a'laf ve burçak 1 mûd, ceviz 5 olmak üzere yekün 517'dir.¹⁶

8. Bunak Karyesi :

Altı buçuk çiftliktir. Haricden ziraat olunur. Karyenin vergi nüfusu 12, nüfusu 60'dir.¹⁷ Hasılatı; resm 315, hınta 7 mûd, şa'ir 3 mûd, burçak ve gayrihi 1 mûd, olmak üzere toplam 835'dir.¹⁸

¹³ Aynı yer.

¹⁴ Aynı yer; Barkan, s. 270.

¹⁵ Aynı yer.

¹⁶ B.A.Deft. 198, s. 65-66

¹⁷ Yınanç, s.90

¹⁸ B.A. Deft. 198, s.66

9. Yoğunca-Pelid Karyesi :

Karyede 5 hane, 1 mücerred, 1,5 çift, iki bennâk vardır. Hamdullah Veledi Ali-çift, Bâli veledi O- mücerred, Yusuf Veledi İsmail-bennâk, İsa Veledi Resül-nîm, Süleyman biraderi O-bennâk. Hasılatı; resm 56, hinta 3 mûd, şa'ir 3 mûd, a'laf, burçak ve nohut vd.1 mûd olmak üzere toplam 533'tür.¹⁹ 1487 tahrir defterlerinde kullanılmayan, boş 2,5 çiftlikten bahsedilir. Ayrıca bir su değirmeni bulunmaktadır. 1573 tahrir defterlerinde haricden ziraat olunur dört çiftlik yerin olduğu belirtilir. İki tane de harab su değirmeni vardır, yerleri ziraat olunur.²⁰

10. Niyabet ve İki Çiftlik :

Karye-i Kızılkaya'da iki çiftlik vardır. Biri "Durud Çiftliği", diğeri "Polad Çiftliği"dir. Her iki çiftliğin de hasılı 200'dür.²¹

Ayrıca niyâbet-i il ve gerdek değeri vardır. Bunun geliri de 1487 sayımında 500 akçe, 1521 sayımlarında 900 akçe olarak belirtilmiştir.²²

III. ZAİM VE SİPAHİ TIMARLARI

1. Dömez Karyesi :

Haricden ziraat olunur. İki çiftlik yer vardır. Mehmed ve Çavuş-ı Dergâh-ı Ali eline bırakılmıştır. Öşür verirler. Karyede 5 hane, 5 mücerred, 3 çift ve 3 bennâk bulunur. Musa Fakih veledi İlyas İmam-bennâk, Ali Veledi Yusuf-nîm, İsmail Veledi Durbey-nîm, Molla veledi Elvan-çift, Elvan veledi O-nîm, Hızır veledi İsmail-bennâk, İskender biraderi O-bennâk, Ali biraderi O-mücerred, Hasan veledi Abad-mücerred, Nasuh Veledi Musa- çift²³ Dömez Karyesi bugün de aynı adı taşır. Vergi nüfusu 49, nüfusu 245'dir.²⁴

Sipahi Devletşah tarafından tasarruf edilen bir çiftlik vardır. Eymir-ze Çiftliği, Mehmed ve Çavuş Dergâh-ı Ali tarafından tasarruf olunur. Dömez Karyesi içinde, Kuruca-Öyük diye bilinen Dur-Ali çiftliği vardır ki, tahminen 35 dönümlük yerdir. Mustafa, Turgud ve Duranşah tarafından tasarruf olunur ve öşür vergisi verirler. Çiftliğin yıllık hasılatı 200 akçedir. Receb çiftliği, köy yeri olup perakende olmuştur, Salih ve kardeşi ziraat edip, öşür vergisi verirler. Yıllık hasılatı 300 akçedir. Pirinç Alanı Çiftliği tahminen bir çiftlik yerdir. Halkı bugün de ziraat etmektedir.²⁵

¹⁹ Aynı yer.

²⁰ Barkan, s. 270.

²¹ B.A. Defter 198., s.66.

²² Barkan, s.270.

²³ B.A.Defter No : 198, s.66.

²⁴ Yınanç, s.90.

²⁵ Barkan, s.271.

Hasılatı, resm-i çift 193, hinta 5 mûd, şa'ir 4 mûd, öşr-i kovan 20, öşr-i bağ 10 olmak üzere toplam 903'tür.²⁶

2. Kepen Karyesi :

Karyede 15 hane, 5 mücerred, 11 çift, 1 bennâk bulunmaktadır. Ali veledi Elvan-çift, Resûl veledi Hasan-çift, İlyas veledi Mehmed nîm, Durhasan veledi İbrahim-çift, Deli Ali veledi Abdal-çift, Aydın veledi O-mücerred, Yiğit veledi Balaban-çift, Hacı Ağa-nîm, Molla Abdi veledi Elvan-çift, Elvan veledi Murad-bennâk, Selman veledi Murad-nîm, İsmail veledi Pınari-çift, İbrahim biraderi O-nîm, Mehmed veledi Bülbül-çift, Tuna paşa veledi Yusuf-çift, Hasan veledi Yusuf-mücerred, Hasan biraderi O-mücerred, Veli veledi Ali-mücerred, Feymane Mahmud-nîm, İsa veledi Miran- mücerred.²⁷

Haricden ziraat olunur üç çiftlik vardır. Çiftlikleri tasarruf edenler Mehmed Çavuş, Atbaşı Karyesiinden Gündüz bin Ulubeğ ile Mustafa bin Mahmud ve Hamza bin Hasan'dır.²⁸

Hasılı, resm-i çift ve kurum 431, hinta 32 mûd şa'ir 18 mûd, burçak ve alaf 3 mud, öşr-i bağat 4, resm-i kovan 20, ceviz 25, teberat 60 ve bir adet asiyab (su değirmeni) olmak üzere toplam 2700'dür.²⁹ Kepen Karyesi bugün de aynı adı taşır. Nüfusu 175, vergi nüfusu 35'tir. Bugün nüfusu 482'ye ulaşmıştır.³⁰

3. Buynak Karyesi :

Diğer adı "Kıran"dir. Haricden ziraat olunur üç çiftlik yer vardır. Bir su değirmeni yer alır. Vergi nüfusu 18, nüfusu ise 90'dır. Karyede 10 hane, üç mücerred 6,5 çift, iki bennâk bulunmaktadır. Budak veledi Süleyman-çift, Süleyman veledi O-çift, Nasuh biraderi O-nîm, Pazarlu veledi Murad-çift, Mürüvvet veledi O- bennâk, İsa biraderi-Mücerred, Bâli veledi Yusuf-çift, Ali biraderi O-mücerred, Dostrum Azâde Hivan-çift, Difat Âzade Hivan-mücerred, Veli veledi Fazıl çift, Mustafa veledi O-bennâk, Mehmed biraderi O-bennâk, İnebey-mücerred.³¹

Buynak Karyesi içinde, Yakaca ve Zeyve adıyla iki mezra bulunmaktadır. Zeyve mezrası, Yıva Karyesi halkı ve haricden gelenler tarafından ziraat olunmaktadır.³²

Hasılı, resm-i çift ve gayrihi 350, hinta 5 mûd, şa'ir 7 mûd, resm-i ganem 25, bağat 15 olmak üzere 1380'dir.

²⁶ B.A. Defter No: 198, s.66

²⁷ B.A. Defter No: 198, s.66-67

²⁸ Barkan, s. 271

²⁹ B.A. Defter No : 198, s. 67.

³⁰ Bilecik il Yılığ, s.40.

³¹ B.A. Defter No : 198, s.67.

³² Barkan, s.272.

4. Gökçeviren Karyesi :

Söğüd müsellemi serasker Evrenos Bey'in tımarıdır. Haricden ziraat olunur bir buçuk çiftlik yer vardır. Karyede 4 hane, 3 çift, 1 mücerred bulunmaktadır. Bodul veledi Yusuf-çift, İbrahim veledi Durali-çift, Asal veledi Hamid-nîm, İlyas veledi Murat-çift, Kasım veledi Yardım-mücerred.

Hasılı, resm-i çift 165, hınta 5 mûd, şa'ir 5 mûd, penbe 50, akmeşe 200, oşr-i bagât 300, resm-i mevlit 15, ceviz 10 olmak üzere toplam 1400'dür.³³

5. Dutaş Karyesi :

Karyede 7 hane, 1 mücerred, 4,5 çift, 2 bennâk bulunmaktadır. Osman veledi Paşayığit - çift, Halil biraderi O-çift, Oruç Gazi veledi İnebey-çift, Yusuf veledi Osman-bennâk, İsa Veledi Halil-bennâk, Ramazan veledi Erengazi-mücerred, Ali veledi Mürevvet-nim, Ali veledi Murad-çift, Hasılı, resm-i çift 167, hınta 5 mûd, şa'ir 2 mûd, penbe 20, meyve 5 ve 10 dönüm çiftlik-i hassa olmak üzere toplam 673'tür.³⁴

6. Şarabhane Karyesi :

Sultanönü Serbâzdârânı Hızır Bey'in tımarıdır. Haricden ziraat olunur beş çiftlik yer vardır. Karyede 17 hane, 3 mücerred 6,5 çift, 10 bennâk bulunmaktadır. Esenler veledi İbrahim-çift, Gündek veledi O-bennâk, Yakub veledi Yahya-çift, Abdal veledi Yusuf-bennâk, İlyas veledi Hüsam-çift, Mehmed veledi O- mücerred, Timur veledi Şahin-çift, Tufan veledi Mehmed Fakih-bennâk, Molla İsa-bennâk, Ali veledi O-çift, Hamid veledi Abdullah-bennâk, Ahmed veledi Hamza Besim-bennâk, İlyas veledi. Ramazan-nîm, Yusuf veledi Hamza-Çift, Samsa veledi Abdullah bennâk, Bayram veledi Hamza-mücerred, Mustafa veledi Mehmed bennâk, Ali biraderi O- bennâk, Balı veledi Mehmed-bennâk.

Hasılı, resm-i çift ve diğerleri 370, hınta 35 mûd, şa'ir 20 mûd, burçak ve diğerleri 1 mûd, alaf 7 mûd, resm-i meydan 50, resm-i kışlak 10 ve 11 dönüm hassa çiftliği olmak üzere toplam 3870'dir.³⁵

7. Ahur Karyesi :

Sultanöyüğü piyadeganı mirlivası Ahmed Bey tımarıdır 31 hane, 11 çift, 20 bennâk, 1 mücerred bulunmaktadır. Orhan veledi DedeBâli-çift, Ali veledi O-mücerred, Asal veledi Mehmed-çift, Ali veledi Abdi-çift, Beytimur veledi O-mücerred, Durali veledi Selami-bennâk, İsa veledi O-çift, Asal biraderi O-mücerred, Süleyman biraderi Hasan-bennâk, Hamza veledi Mustafa- bennâk, İsmail veledi O-çift, Asal veledi Mahmud-çift, Ahmed biraderi O-mücerred, Ahmed

³³ B.A. Defter No : 198, s. 67.

³⁴ B.A. Defter No : 198, s. 68.

³⁵ B.A. Defter No : 198, s. 68.

biraderi İvaz-bennâk, İsa veledi Musa-bennâk, Ali veledi Musa-çift, İbrahim veledi O-mücerred, satılmış veledi Yusuf-bennâk, Kahta veledi Satılmış-çift, Mustafa veledi Hasan-çift, Nasuh biraderi O- bennâk, Hamza biraderi O-çift, Kasım veledi Dede-bennâk, Ferah âzade Nesim-çift, İsa veledi O-mücerred, İbrahim veledi Mahmud-bennâk, Musa biraderi O-bennâk, Oruç veledi Süleyman-bennâk, Mahmud veledi O-mücerred, Nasuh veledi Halil-bennâk, Mikail veledi İlyas-bennâk, Mustafa biraderi O-mücerred, Bâli veledi Hacı Ali-bennâk, Ömer veledi Musa-bennâk, Mustafa veledi Bahşayış-bennâk, Hasan veledi Mustafa-imam, Doğan veledi Abdullah-bennâk, Yusuf veledi Sündük-bennâk, İsa veledi Yusuf-bennâk, Yusuf veledi İsa-nîm.³⁶

Hasılı, resm-i çift ve diğerleri 543, hinta 40 mûd şa'ir 20 mûd, alaf 10 mûd, hassa 150, resm-i ganem 80, resm-i kovan 15, bostan 10 olmak üzere toplam 4443'dür.

8. Başköy Karyesi :

Diğer adı Hoca Ömer'dir. Sipahi Burak ve Hamza Beylerin tımarıdır. Karyede 23 Hane, 10 mücerred, 15 çift, 10 bennâk bulunmaktadır. İsfendiyar veledi İlyas-çift, Musa Fakih veledi O-imam, Ahmed biraderi O-bennâk, Hasan biraderi O- mücerred, Mustafa biraderi O-mücerred, Davud veledi Kemal- çift, Ramazan biraderi O-mücerred, Hüseyin biraderi O-muhassıl, Safa veledi Davud-mücerred, Mehmed veledi Kemal-çift, Ali veledi O-bennâk, Hamza biraderi O-mücerred, Mustafa biraderi o-mücerred, Yakub veledi Kemal-çift, İlyas veledi Hızır-bennâk, Musa veledi Mülâyim-çift, Piroisal veledi Yusuf-nîm, Hüseyin biraderi O-nîm, Abdi Veledi Ağa-nîm, Mehmed veledi İnebey-çift, Resûl biraderi O-çift, Mirasal veledi O-mücerred, Bâli veledi Venvak (?) - çift, Veli biraderi O-mücerred, Mehmed veledi Hüseyin-çift, Abdal veledi Mehmed-mücerred, Durmuş veledi İlyas-çift, Mahmud veledi Yusuf-çift, Dede Fakih biraderi O-çift, Durabey veledi İlyas çift Mahmud veledi Hasan-bennâk, Davud veledi Eyüb-nîm, Ali veledi İbrahim-bennâk, Hızır biraderi O-bennâk.

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Hasılı, resm-i çift ve gayrihi 591, hinta 17 mûd, şa'ir 13 mûd, burçak 3 mûd, alaf 1 mûd, resm-i ganem 50, resm-i mevlid 10 olmak üzere toplam 3531'tür. Defter-i Köhne'de, Kazık adlı çayırden bahsedilir. Daha önce kuru olduğu, sonra tımara çevrildiği belirtilir. Hasılı 750'dir.³⁷

9. Kızılsaray Karyesi :

Ahmed Bey tımarıdır. 5 Hane, 2 mücerred, 2,5 çift, 1 bennâk bulunmaktadır. Süleyman veledi Ali-çift, Turan veledi Sündük-bennâk Aydın veledi İbrahim-nîm, Hamza biraderi O-nîm, Abdi veledi Mahmud-nîm, Orhan veledi Selman-mücerred.

³⁶ B.A.Defter No : 198, s.69-70; Barkan, 273.

³⁷ B.A.Defter No : 198, s.69-70; Barkan, 273.

Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer vardır. Hasılı, resm-i çift ve gayrihi 139, hinta 3 mûd, şa'ir 2 mûd, burçak 1 mûd, resm-i mevlit 10, 2 âsiyab olmak üzere toplam 874'tür.³⁸ Kızılsaray Karyesi, bugünde aynı adı taşımaktadır.

10. Yıva Karyesi :

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Kızılsaray Karyesi ile birlikte anılır. Hasılı, resm-i çift ekinlü 78, hinta 2 mûd, şa'ir 2 mûd, burçak ve diğerleri 1 mûd olmak üzere toplam 323'tür.³⁹

11. Göynücek Karyesi :

Karyede 3 hane, 3 mücerred, 3 çift, 1 ama vardır. Durbaş veledi Sündük-çift, Mustafa veledi Halhal-Ama, Ali veledi O-çift, Saruh Veledi İbrahim-mücerred. Hasılı, resm-i çift 66, hinta 33 mûd, şa'ir 3 mûd, burçak 1 mûd, resm-i mevlit 5 olmak üzere toplam 374'tür.⁴⁰

12. Yakacık Karyesi :

Hasan Bey tımarıdır. 8 Hane, 2 mücerred, 1 çift, 5 bennâk, 1 ekinlü vardır. Hacı Mehmed veledi Mustafa-nîm, Ahmed biraderi O-ekinlü, Güneşler veledi Timur-nîm, Pir Ahmed veledi İnebalı- mücerred, PirAli biraderi O-mücerred, Toros veledi Aslıhan-bennâk, Durasan veledi Hamza bennâk, Ali biraderi O-bennâk, Musa veledi O-bennâk, Yusuf biraderi O-bennâk.

Haricden ziraat olunur bir buçuk çiftlik yer vardır. 10 dönüm de çiftlik-i hassa bulunmaktadır. Hasılı, resm-i çift ve ekinlü 130, hinta 3 mûd, şa'ir 3 mûd, alaf 1 mûd, bagat 50, penbe 50, resm-i ganem 50, öşr-mevlüt 10, bâd-ı heva 20 olmak üzere 730'dur.⁴¹ Çiftlik-i hassa Yalacıklı İbrahim bin Musa tarafından tasarruf olunur.⁴²

13. Kavacık Karyesi :

Diğer adı "Sıraca"dır. Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer vardır, resimli 66. Karyede 7 hane 5 mücerred, 3 çift, 1 ekinlü ve 1 bennâk bulunmaktadır. Hasan veledi Sündük-çift, Mehmed veledi Yakub-nîm, Halil veledi Kumral-nîm, Mehmed biraderi O-mücerred, Asal biraderi Nuri-ekinlü, Süleyman biraderi o-bennâk, Musa biraderi O-mücerred, Çulha veledi Durmuş-nîm, Süleyman biraderi O-nîm, Mehmed biraderi O-mücerred, Ali biraderi O-mücerred, Mustafa veledi Hacı Mehmed-mücerred.

Hasılı, resm-i çift ve ekinlü 186, hinta 7 mûd, şa'ir 6 mud, öşr-i bagât 50, ceviz 35, kovan 5, penbe 15, tayyârât 20, hass-ı çiftlik 10 dönüm olmak üzere toplam 1071'dir. Mansur, Umur ve Piranların ortak tımarı olan Siher-i İnönü diye yer vardır. Yarısına mutasarrıfdırlar. Diğer yarısına Umur Bâli Bademlü mutasarrıfdır.⁴³

³⁸ B.A. Defter 198, s. 70-71; Barkan, s. 273.

³⁹ B.A. Defter 198, s. 71; Barkan, s. 273.

⁴⁰ B.A. Defter 198, s. 71.

⁴¹ B.A. Defter 198, s. 71.

⁴² Barkan, S. 273.

⁴³ B.A. Defter 198, s. 72.

14. Virancık Karyesi :

Diğer adı “Viranköy”dür. 4 hane, 3 çift, 1 bennâk vardır. İsmail veledi Orhan-çift, Durak veledi O-bennâk, Mehmed veledi Kani-çift, Hacı veledi İsa-çift.⁴⁴

Defter-i Köhne’de haricden ziraat olunur üç çiftlik yer kaydedilmiştir. Halen İnönü’ye bağlı Gökçelü adlı Karye halkı tarafından ziraat olunur. Virancık Karyesi sınırında bir parça yer ve bir parça bağ, bahçe bulunmaktadır. Muharrem bin Habib, Pir Ali bin Eymirze ve Ma’den bin Davud tarafından tasarruf olunur. Söğüt içinde yer alan çiftlik-i hassa iki çiftlik yerdir. Defter-i Atikde sipahi tarafından tasarruf olunduğu kaydedilmiştir. Halen ziraat edenlerin öşür ve rüsûmu Virancık Karyesi sipahisine verdikleri de belirtilmiştir. Sekibayırı, Akçaalan ve Usurgandamı mezraları kaydedilmiştir. Bu mezralardan elde edilen hasılat 150 akçedir. Derzi İlyas adıyla bir mezra daha vardır ve hasılatı 200 akçedir.⁴⁵

Virancık Karyesi’nin hasılı, resm-i çift 207, hınta 8 mûd, şa’ir 8 mûd, burçak ve diğerleri 3 mûd, Tayyarat 10, resm-i kovan 35 olmak üzere toplam 1163’dür.

15. Halid Karyesi :

Sultanönü piyadelerinden mirliva Ahmed Bey tımarıdır. 10 hane, 3 mücerred, 1 imam, 6,5 çift, 3 bennâk vardır. İbrahim Fakih veledi Ali-imam, Ömer veledi Davud-çift, Mustafa Cihani-çift, Mahmud veledi O-mücerred, Musa veledi Veli nîm, Ali biraderi O-nîm, Osman veledi İnebey-çift, Ali veledi Hisarbey-çift, Ramazan veledi Yusuf-çift, Yusuf veledi Salih-bennâk, Ahmed biraderi O-mücerred, Mehmed veledi Ali-nîm, Bayezid veledi o-mücerred, Selman veledi Sofu-bennâk.

Hasılı, resmi-çift ve bennâk 407, hınta 10 mûd, şa’ir 3 mûd, alaf 1 mûd, burçak ve diğerleri 1 mûd, resm-i kovan 10, çiftlik-i mu’attal 6 olmak üzere toplam 1397’dür.

Haricden ziraat olunur beş çiftlik yer vardır, riesimli 165, Yaya-Sancağı Beyi denilen iki parça köylerin iki cebeli elinde olduğu kaydedilmiştir. Pelidbükü Karyesi’nden Veli bin Ahmed tarafından tasarruf edilen bir çiftlik vardır. Diğer bir çiftlik ise Pelidbükü Karyesi’nden Ali bin Ahmed tarafından tasarruf olunmaktadır. Dolalibükü bünyesindeki Çiftlik-i Topallar’ın hasılatı 50 akçedir. Halid Karyesi hududunda ziraat edenler öşür vergisi vermektedirler.⁴⁶

⁴⁴ B.A. Defter 198, s. 72.

⁴⁵ Barkan, s. 274.

⁴⁶ Barkan, s. 274; B.A., Defter 198, s. 73.

16. Pelidbükü Karyesi :

Ali Bey tımarıdır. Haricden ziraat olunur beş çiftlik yer vardır. Resimli 165 Hasılı resm-i çift ve diğerleri 198, hinta 5 mûd, şa'ir 4 mûd, penbe, 50 vakıyye, bagat 8, bostan 50, öşr-i ceviz 10, båd-ı heva 5 olmak üzere toplam 722'dir. Karyede bir su değirmeni ve Pelidbükü'ne bağlı Okbıragacak Çiftliği bulunmaktadır. Yıllık geliri 215 akçedir.⁴⁷ Pelidbükü Karyesi'nin nüfusu 110, vergi nüfusu 22'dir.⁴⁸

17. Sobran Karyesi :

İki hassa çiftliği bulunmaktadır. Hasılatı 200 akçedir. Haricden ziraat olunan iki çiftlik yerden bahsedilir. Sobran Karyesi'nin halkı dağınık olduğundan, Kurddöllüğü adlı Karyeden Hasan, Hızır, Veli adlı kişiler ve Malluca-Şahin adlı Karye ahalisi ile haricden gelen kişiler tarafından tasarruf edilip, öşür vergisi verilmektedir.⁴⁹

18. Elmacık Karyesi :

Bayramlı ve Umur Beylerin ortak tımarıdır. 11 hane, 3 mücerred, 5 çift, 6 bennâk bulunmaktadır. İshak veledi Abdal-çift, İsmail biraderi O-bennâk, İsrail biraderi O-bennâk, Müslim biraderi O-bennâk, İsa veledi Hatib-çift, Bekir veledi Kıla-çift, Süleyman veledi Mahmud-çift, Hasan veledi Abdullah-bennâk, Nasuh veledi Yusuf-mücerred, H. Mehmed veledi H.Ahmed-bennâk, Mehmed veledi İbrahim-çift, Hamza biraderi O-bennâk, İsmail veledi İhsan-mücerred.

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır, resimli 33. Ayrıca iki hassa çiftliği bulunmaktadır. Defter-i Köhne'de Beylik yerden tımara müteallik 300 dönüm yer olduğu kaydedilmiştir. (?)

Hasılı; resm-i çift, bennâk ve hariç 252, hinta 15 mûd, şa'ir 10 mûd, burçak ve diğerleri 1 mûd, resm-i kovan, asiyab 6 ve båd-ı heva 35 olmak üzere toplam 1897'dir.⁵⁰

19. Gel-Bulasun Karyesi :

1573 yılı kayıtlarında mezra olarak geçmektedir. Aynı zamanda daha önce Karye olduğu da belirtilmiştir. 2 hane ve 2 çift bulunmaktadır. Kalkal veledi. Hacı-çift, Turgut biraderi O-çift. Hasılı, resm-i çift ve bennâk 66, hinta 3 mûd, şa'ir 3 mûd ve båd-ı heva olmak üzere toplam 622'dir. Haricden ziraat olunmaktadır.⁵¹

⁴⁷ B.A. Defter 198, s. 73; Barkan, s.275.

⁴⁸ Yınanç, s. 91.

⁴⁹ Barkan, s. 275.

⁵⁰ B.A. Defter 198, s. 74.

⁵¹ B.A. Defter 198, s. 74; Barkan, s. 276.

20. Bayır-kayalı Karyesi :

Üç çiftlik yer vardır ve iki hassa çiftliktir. Defter-i Köhne'de yıllık hasılatı 376 akçe olarak geçmektedir.⁵²

21. Mezra ve Çiftlikler :

- Mezra-i İnesi, yıllık hasılatı 390 (400) akçedir.
- Mezra-i Doğancı Naib Mehmed, yıllık geliri 200 akçedir.
- Mezra-i Eynel ve Doğancı Naib Mehmed, yıllık geliri 400 (600) akçedir.
- Ayaş Karyesi'nde çiftlik, yıllık hasılatı 150 akçedir.
- Üç kıta çiftlik, yıllık hasılatı 300 akçedir.
- Mezra-i Hisarcıkaltı, yıllık hasılatı 295 akçedir.
- Çaltı Karyesi'ne bağlı Çiftlik-i Halil, yıllık hasılatı 184 akçedir.
- Ceke Karyesi'ne bağlı Mezra-i Karga Pınarı⁵³

22. Oluklu Karyesi :

Diğer adı Elmacık'dır Elliciler yeridir. Hüdâvendigâr hassıdır. Öşürünü sipahi tasarruf eder ve ellici yerlerini kiraya verirler. Gelir kaynağı öşr-i piyazdır.

23. Söğüt Karyesi :

Elliciler yeridir. Padişah hassıdır. Öşrü sipahi alır. Sekiz çiftlik yerdir. İki hassa çiftliği vardır.

24. Çeke Karyesi :

Haricden ziraat olunur, yaya çiftliklerinden başka bir çiftlik yer vardır. Dağdan açılmış, İsmail oğlu durduğu denilen, tahminen yarım çiftlik yer daha vardır. Yaya toprağından hariçtir diye kaydedilmiştir. 10 dönüm de Doğancı Bozgunundan yer vardır. Gelir kaynağı nohuttur Karye-i Çeke'ye bağlı Kargapınarı mezrası yaya yerlerinden hariçtir. Sofılar, Barıcak ve Gökçeviran Karyeleri halkı tarafından ziraat edilir. Kargapınarına bağlı olarak da Darıyeri Mezrası vardır. Siracalu, Kuricalu adlı Karye halkı tarafından ziraat edilir. ayrıca Çeke Karyesine

⁵² Aynı yer.

⁵³ Barkan, s. 276; Yınanç, s.91.

bağlı Aydın mezrası bulunmaktadır. Hasılatı 185 akçedir. Çeke Karyesinin nüfusu 590; vergi nüfusu ise 58'dir. (XVI.yy. sonlarına ait Tahrir defterlerinde).

24. (1) Kara-Ardıç Karyesi :

Karyenin ekinliği olan Şeyh Köpek Çiftliği bulunmaktadır. Gelir kaynağı öşr-i meyve, hasılatı 500 akçedir. Ayrıca Seyfettin Çiftliği vardır. Hüseyin bin Musa'ya ait bir su değirmeni bulunmaktadır.

24. (2) Borucak Karyesi :

Borucak köyü halkının hepsi piyadedir. Bağlar vardır ve hasılatı 455 akçedir.

24. (3) Sofalar Karyesi :

Bağlar bulunmaktadır ve hasılatı 100 akçedir.

24. (4) Elmapınarı Karyesi :

Öşür sipahi tarafından alınmaktadır.

24. (5) Karanıderbend Karyesi :

Söğüd Derbendi için padişah fermanı gereğince piyade ve müsellemler tayfasından derbendçi yazılıp Dersaadet'e arz olunmuştur. Müsellemler giderilip yerine diğeri yazılın diye hükm-i şerif ulaşmadığından, adı geçen piyade ve diğerleri deftere yazıldılar. "Hizmetlerinde olalar" diye Bursa Beyi Abdurrahman Bey Defteri gereğince Defter-i Cedid'e kayd olunmuştur.⁵⁴

Kızılsaray, Elmapınarıve Karanıderbend halkı tarafından ziraat edilen mezra-i Hisarlık adıyla bir mezra vardır.

24. (6) Atbaşı Karyesi :

Çok Karyesi ile beraber anılmaktadır. Süleyman bin Aydın tarafından tasarruf olunur.

24. (7) Karahaliller Karyesi :

Katlıç ve Alan Karyeleriyle birlikte anılmaktadır. adı geçen Karyeler Avdancık vakıf Karye toprağında ziraat edip, öşrünü vakfa, bennâk, adet-i agnam ve mücerredanını ise sipahiye verirler. Karahaliller Karyesi'nde yerleşmiş bazı aydın müsellemleri vardır ve resm-i duhan (tütün) verirler.

⁵⁴ Barkan, s. 278.

B. DOMANIÇ KAZASI

I. MİRLİVA HASLARI

1. Nefs-i Domanıç :

Diğer adı "Hisarköy"dür. 22 hane, 12 mücerred, 12 çift, 10 bennâk, 1 imam bulunmaktadır. Mehmed veledi Bayramlu-bennâk, Nasuh veledi Mustafa-mücerred, Hamza biraderi O-bennâk, İlyas biraderi Danyal-mücerred, Nasuh veledi Kemal-bennâk, Abdal veledi Nasuh- mücerred, Hamza Celal-bennâk, Erdek veledi Molla-çift, Kışla veledi İbrahim-bennâk, Dursun veledi Hazret-çift, Ahmed veledi O- mücerred, Molla Ali-çift, Mehmed veledi O-mücerred, Mustafa biraderi O-mücerred, Hacı Bayram veledi Mansur çift, Yusuf biraderi O-mücerred, Mustafa biraderi Danyal-mücerred, İbrahim veledi Nasuh-mücerred, Hacı Çiftçi-bennâk, Yusuf veledi Hüseyin-bennâk, Şirmerdâzâde Abdullah-bennâk, H.Murad veledi Süleyman- mücerred, Yusuf biraderi O-çift, Yakub veledi Umur çift, Ahmed Fakih veledi Yakub-çift, Mustafa veledi Bayram-çift, İsa veledi O-mücerred, Münip veledi Hamza-çift, Murad biraderi O-çift, Ahmed veledi Hüseyin-çift, Mehmed biraderi O-bennâk, Mustafa veledi Sabit-bennâk, Mehmed veledi Sungur-mücerred, Alaaddin veledi O-çift, Mehmed biraderi o-imam, İlyas veledi Nasuh-bennâk.⁵⁵

Hasılı, resm-i çift ve bennâk 486, hınta 32 mûd, şa'ir 25 mûd, alaf 2 mûd, öşr-i keten 20 tayyârât 70, resm-i kovan 90 olmak üzere toplam 3646'dır.

Defter-i Köhne'de, yedi su değirmeni kayd olunmuştur. Nefs-i Domanıç kışlak olarak kullanılmaktadır. Sarı bin Mustafa, Ali bin Mustafa, Ali bin Dede, Bektaş ve Hamza tarafından tasarruf olunur.⁵⁶

2. Çokköy Karyesi :

Karyede 14 hane, 10 çift, 3 bennâk, 6 mücerred bulunmaktadır. Seyyid Ali Fakih veledi Mehmed-İmam, Hamza veledi Timur-çift, Veli biraderi O- çift, Kulağa veledi Satılmış-çift, Bayezid biraderi O-mücerred, Hızır veledi Ahmed-çift, Durmuş veledi İnebey mücerred, Seyyid Fakih veledi Mehmed Fakih, muhassıl, İbrahim veledi Yusuf-çift, Süleyman veledi Hasan-çift, Köse Mehmed-çift, Asal veledi O-mücerred, Asal veledi Bayram-bennâk, Murad veledi Yunak-nim, İlyas veledi Mehmed-bennâk, Ali biraderi O-çift, Resûl veledi O-mücerred, Beydos Âzâde Abdullah-nîm, İzzet veledi Satılmış-mücerred, Turgut Hoca-bennâk, Mahmud veledi Yakub-çift.⁵⁷

⁵⁵ B.A. Defter, 198, s. 92.

⁵⁶ Barkan, s. 175.

⁵⁷ B.A. Defter 198, s. 92.

Defter-i Köhne'de, hasılı, resm-i çift ve bennâk 357, hınta 15 mûd, şa'ir 20 mûd, resm-i kovan 44, bağ 70, bostan 30, bâd-ı heva 30 olmak üzere toplam 2563 olarak kayd olunmuştur.⁵⁸

İki kıta hassa çiftliği vardır. Bir su değirmeni bulunmaktadır. Ayrıca hasılatı 200 olan çayır ve 200 olan bir yaylak vardır.⁵⁹

3. Akyar Karyesi :

Defter-i Âtik'de 20 aded ceviz ağacı kaydedilmiştir. Haricden ziraat olunur yarım çiftlik yer vardır, resimlû 16. Hasılı, mercimek 8 kile, kıymet 20, öşr-i meyve 20, çiftlik-i mu'attal 3,5'dur.⁶⁰

4. Yemişan Karyesi :

Defter-i Atik'de haricden ziraat olunur beş çiftlik yer kaydedilmiştir. Hasılı, bâd-ı heva 20, resm-i ceviz ve öşr-i meyve 30'dur.

5. Seydikıranı Karyesi :

Yedi çiftlik boş yer vardır. Yıllık hasılat 200 akçedir. Seydikuzu olarak da anılır.

6. Kıran Karyesi :

1487 sayımına ait tahrir defterlerinde beş adet boş çiftlikten bahsedilir. Bir hassa çiftliği ile su değirmeni vardır. 1573 tahrir defterlerinde haricden ziraat olunur üç buçuk çiftlikten bahsedilir. Enbiya veled-i Bostan, Canpaşa veled-i Murad, Receb veled-i Ramazan ve İbrahim Fakih ile Mustafa veled-i Musa tarafından tasarruf olunmaktadır.

7. Kozluca Karyesi :

Aygırlar Karyesi ile birlikte anılmaktadır. İki hassa değirmeni bulunmaktadır. Biri Süleyman bin Umur, diğeri Yakub Bin Mustafa'ya aittir. Gelir kaynakları buğday, arpa ve meyvedir. Ayrıca hasılatı 60 (100) akçe olan Ağılkaya Yaylağı, hasılatı 40 (100) akçe olan Kaşaluç Yaylası ve hasılatı 120 akçe olan Kenaroluğu Yaylası bulunmaktadır.⁶¹

⁵⁸ B.A. Defter 198, s. 93.

⁵⁹ Barkan, 175.

⁶⁰ Barkan, s. 176.

⁶¹ Barkan, s. 176.

8. Bozbelen Karyesi :

Boş bir çiftlik ile hassa çiftliği vardır. Adı geçen çiftlik Duraşah adlı hatunun çiftliğidir, imarete tasarruf eder. Gelir kaynakları ceviz ve meyvedir.

9. Bozbelen Karyesi (Diğer) :

Karyede yerleşmiş olan 11 hane müselleman-ı Aydın bulunmaktadır. Gelir kaynakları ceviz ve meyvedir. Bir su değirmeni vardır. Ayrıca bir hassa çiftliği yer alır. Haricden ziraat olunur. Beş çiftlik yer vardır.

10. Danişmendli Cemaatı :

Aslı Cemaat-ı Yürükandır. Ama "Danişmendlü" denilmektedir. Karye yakınında Eğrigölü Çiftliği bulunmaktadır. Osman veled-i Süleyman'a ait bir su değirmeni vardır. Ayrıca çeşitli Yaylaklar bulunmaktadır ki, bunlar :

- Yaylak-ı Danişmendlü, Uzuncaçayır, Akçakilise ve Kıran-yurd denilmektedir. Hasılatı 150 akçedir.
- Yaylak'ı Dümdüldeyik ve Funducak (Halen köydür) ve Küçük Açma, hasılatı 200 akçedir.
- Böğürtlencik, hasılatı 100 akçedir.
- Taş-avdanı, Demürlicealanı, Ahlatlualanı, hasılatı, 150 akçedir.
- Seydi-kuzi (Halen köydür), Köpekli ve Güğümlü, hasılatı 200 akçedir.
- Gelin alanı, hasılatı 150 akçedir.
- Gölcük alanı ve büyük içme, hasılatı 200 akçedir.

Adı geçen yürükler bazı sancak beyinin haslarında ziraat ederlermiş, eğer sipahi toprağında dahi ziraat ederlerse öşür alır diye kaydedilir.⁶²

11. Bükler Karyesi :

Karyede yerleşmiş 40 hane aydın müsellemleri olduğu söylenmektedir. Gelir kaynakları öşür-i meyve ve resm-i çayırdır.

⁶² Barkan, s. 178.

12. Küçük Büklerler Karyesi :

Karye halkı Domaniç Kadısı'nın izniyle, Bozcasu adlı pınar ayağından su alarak ekim yaparlar. Ilıcak-su Karyesinden Memi veled-i Hasan tarafından tasarruf edilen bir çiftlik vardır. Kışlak-ı Danacı kaydedilmiştir. Hasılatı 30 akçedir. Gelir kaynakları meyve, ceviz ve resm-i çayırdır. Hasılatı 50 akçe olan Yaylak-ı çayırlı özü vardır. Karye sınırında hariçten ziraat edenlerden öşür alınır.⁶³

13. Çeşitli Yaylaklar :

Aslıdoğan, Erikli (Halen köydür), Yarımca, Kirişlü, Gökçebel, Gevheroluğu, Tilkülük, Bakırlık, Karacakaya, İtyurtu.

14. Giray Karyesi :

Defter-i Köhne'de, önce tımar olduğu, sonraki mübadelede değiştirildiği ve subaşı tarafından tasarruf edildiği belirtilmiştir. Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer vardır, resimli 66. Karyede 7 hane, 3,5 çift, 3 bennâk bulunmaktadır. Ziver veledi Celal-bennâk, Mehmed Fakih veledi İbrahim- imam, Hamza veledi Ali-çift, Habib biraderi O-çift, İsa veledi Sadık-çift, Gazi veledi Bunduk-nim, Mehmed Azade Murad-mücerred, Nusret veledi İsa-mücerred, Hüseyin veledi Ali-bennâk, Mustafa veledi, Osman-mücerred, Ali veledi Ali-bennâk, Mustafa veledi Osman-mücerred, Ali veledi Kuloğlu-bennâk.

Hasılı, resm-i çift 219, hinta 6 mûd, şa'ir 5 mûd, alaf ve diğerleri 2 mûd, hassı-ı meyve 500, öşr-i koz 5, Tayyârat 30, kovan 10 ve üç erlik kestanelik.⁶⁴

II. ZAİM VE SİPAHİ TIMARLARI

1. Çukurca Karyesi :

Karye içinde bulunan raiyyet, müsellemler ve yaya derbendçiler olup derbend beklemeleri emrolunmuştur. Ancak bu bahane ile müsellemler müsellemlerinden, yaya yayalıktan uzaklaşmalarını diye buyurulmuştur. Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer vardır. Karye-i Bulamur'dan Nebi Fakih elinde bulunan 15 dönüm yer bulunmaktadır.

2. Domaniç Beli :

Domaniç Beli denilen meşhur derbenddir ki, bir başı Karye-i Çukurca'dadır. İçinde raiyyetden, müsellemler ve piyade taifesinden bazı evler vardır. Bir başı İnegöl Kadılığında Karye-i Mizal'dir ki, içinde tamamen yayalar bulunmaktadır.

⁶³ Aynı yer.

⁶⁴ B.A. Defter No : 198, s. 95.

3. Ilıcaksu Karyesi :

Bir hassa çiftlik vardır ve birkaç ortak kaydolunmuştur. Padişah hükmüyle, ortaklık kaldırılıp raiyyetlik rüsumu üzerine kalmıştır. Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Bir hassa çiftliği bulunmaktadır. Gelir kaynağı meyvedir. Birde hasılatı 100 akçe olan Mezra-i Ilıcaksu vardır ki, doğancı bozgunudur.

4. Ilıcaksu Karyesi :

Haricden ziraat olunur dört çiftlik yer vardır. Bir hassa çiftliği bulunmaktadır. Bir parça çayır var diye kaydolunmuştur. Çiftliği tasarruf edenler, müselle-i aydın Kulfal bin Yusuf, Ramazan bin Ahmed, Mehmed bin Ahmed, Mustafa bin Evhad, Pir Murad bin Ahmed ve Ramazan bin Durabeğdir.⁶⁵

5. Hasanoğlu Karyesi :

Diğer adı "Küçük"dür. Domaniç seraskeri Mahmud'un tımarıdır. Bir hassa çiftliği vardır. Hasan bin Abdullah'a ait bir su değirmeni bulunmaktadır. Gelir kaynağı meyvedir.

6. Alınviran Karyesi :

Domaniç seraskeri Mahmud'un tımarıdır. Bir hassa çiftliği vardır. Gümrancık Karyesi'nden Hamza bin Ali ve Musa bin Nebi'nin elinde bulunan sebze alanı vardır. Ali, Mehmed ve İbrahim tarafından tasarruf olunan mera, yurd ve suvad için iki kıta yer bulunmaktadır. Ayrıca haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır.

7. Hisarbeği Karyesi :

Diğer adı "İğdırlar"dır. Dört çiftlik yerdir. Boş iki çiftlik vardır. Hızır Bey'in elinde olan Durak çiftliği ile Divane Yusuf Çiftliği kaydolunmuştur.

8. Akbaş Karyesi :

Diğer adı "Büyük Furanlar"dır. Saru-çayır Yaylağı bulunmaktadır. Akbaş Karyesi'nde bazı aydın müsellemleri vardır, resm-i duhan verirler. Haricden ziraat olunur dört çiftlik yer kaydolunmuştur. Hasılatı 100 akçe olan hassa çiftliği vardır.

⁶⁵ Barkan, s. 180-181.

9. arşanba Karyesi :

Bir su değirmi bulunmaktadı. Bozbelen Karyesi içinde hasılatı 150 akçe olan Mezra-i Tatar ve Mezra-i Satılmış adıyla iki mezra vardır. Hasan Bey'in elinde üç dönüm Harim-i Kavak mevcuttur. arşanba Karyesinde üç de Yaylak bulunmaktadı. Biri Yaylak'ı Kıran-Sorkun, ikincisi Yaylak'ı İncik ve üçüncüsü Yaylak'ı Dere-Sorkun'dur. Hepsinin hasılatı 300 akçedir.⁶⁶

10. Peşemid Karyesi :

Anadolu Vilayeti Defter Emni Ahmed Bey'in zeametidir. Bir su değirmi bulunmaktadı. Gelir kaynakları buğday ve arpadır. İki hassa çiftliği vardır. Çiftlikler bugün reyâ üzerinde paylaştırılmıştır. Hasılatı 200 akçe olan Yaylak bulunmaktadı ki, Yaylak-ı Alacık adıyla anılır. Bunamak yürükleri Yaylamaktadır.

11. Rumpaşa Karyesi :

Diğer adı "Donrul"dur. Kayıtlarda "Domur" olarak da geçmektedir. Haricden bir çiftliğin, daha önce mülk olarak tasarruf edilirken timara emrolunduğu ve mülkiyetin bozulduğu kayd edilmiştir, bu çiftlik Yunus veled-i Seydi Ali ve Hamza veled-i Pir Ali elindedir, Hasılatı ise; 200 akçedir. Gelir kaynakları meyve, mercimek, soğan ve cevizdir. Ayrıca bir kıta yaylak bulunmaktadı. Eskiden Rumpaşa Karyesi halkı yaylarmış.

Ali Veled-i Ferhad tarafından tasarruf edilen bir hassa değirmi vardır. Karye-i Alpagud içinde Çiftlik-i Umran Bula bulunmaktadı. Ali veled-i Karaman, Yusuf veled-i Yakub ve Pir Hasan'ın elindedir.

12. Tekfur ayı Karyesi :

Diğer adı "Durabey"dir. Gelir kaynakları buğday ve arpadır. Ayrıca onbeş kozağacı bulunmaktadı. atak-aluç denilen bir Yaylak vardır. Abdi, Mehmed, Ramazan ve Musa adlı şahıslar tarafından tasarruf edilir.

13. Sovıcak Karyesi :

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Gelir kaynağı buğday, arpa, ceviz ve meyvedir. Ali avuş ve Süleyman avuş'a ait bir su değirmi bulunmaktadı. Keçeli halkının yayladığı İvizoluğu Yaylağı vardır. Ayrıca "Karasu"da denilen Tahtaukuru Mezrası bulunmaktadı.

⁶⁶ Barkan, s. 182.

14. Alpagud Karyesi :

Diğer adı “Bulamur”dur. Ilıcaksu’da bir hassa çiftlik vardır. Bektaş adlı kişi tasarruf etmektedir. Alpagud Karyesinin 1573 sayımındaki 29 hanesinden 12 hanesi üzerinde “Müsellem-i Aydın” işareti vardır. Haricden ziraat olunur yarım çiftlik yer mevcuttur. Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer daha vardır ki Çiftlik-i Küçük Mustafa adıyla bilinen ayrıca 1573 sayımındaki hanelerden biri sipahi, beşide sipahizâdedir.

15. Aslıbeyi Karyesi :

Bektaş bin Mustafa elinde bulunan hassa çiftliği vardır. Hasılatı 150 akçedir. Haricden ziraat olunur iki çiftlik yer bulunmaktadır. Aslıbeyi Karyesinin ekinliği olan üç mezra vardır ki, bunlar; Mezra-i Yereşen, Mezra-i Germiyan-gürü ve Mezra-i Kabaca-gürü. Gelir kaynakları buğday, arpa ve cevizdir.

16. Beğe Karyesi :

Diğer adı “Beğecik” olarak kaydedilmiştir. Anadolu Defter Emni Ahmed Beyin zeametidir. Osman bin Murad tarafından tasarruf edilen bir hassa çiftliği vardır. Hasılatı 150 akçedir. Gelir kaynakları meyve ve cevizdir.

17. Alakilise Karyesi :

Diğer adı “Yenice”dir. Padişah hassıdır. 1573 sayımındaki hanelerden beşi “Müsellem-i Aydın”dır. Üç çiftlik yerleri vardır. Ayrıca haricden ziraat olunur altı çiftlik yer vardır. 1487 ve 1573 Tahrir defterlerinde vakıf olarak kaydedilmiş Mezra-i Kürdviranı bulunmaktadır. Gelir kaynakları buğday, arpa ve meyvedir.⁶⁷

18. Çay Karyesi :

Diğer adı “Çakıl” olarak geçmektedir. Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Gelir kaynakları meyve ve cevizdir.

19. Aksu Karyesi :

Diğer adı “Kara”dır. Bir su değirmeni ile bir hassa çiftlik vardır. Gelir kaynakları arpa, buğday, meyve ve cevizdir. 1573 Tahrir defterlerinde Tayyib Dede bin Bâli ve Abdülkerim elinde bulunan bir su değirmeninden daha bahsedilmektedir. Ayrıca Mustafa bin İlyas’ın tasarrufunda olan bir hassa çiftliği de kaydedilmiştir.

⁶⁷ Barkan, s. 185.

20. Akçakilise Karyesi :

Diğer adı “Furanlar” yada “Küçük Furanlar” olarak geçmektedir. Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Gelir kaynakları ceviz ve meyvedir.

21. Bican Karyesi :

Pir Ali Ağa zeametidir. 1573 Tahrir defterlerindeki hanelerden üçü sipahi ve üçü de sipahizadedir. Haricden ziraat olunur yarım çiftlik yer vardır. Hasan ve Eymirze sipahi elinde bulunan bir hassa çiftliği vardır. Hasılatı 100 akçedir.

22. Berçin Mezrası :

Dört çiftlik yer vardır, haricden ziraat olunur. Ayrıca bir has çiftlik ve bir has çayır vardır. 1573 sayımında haricden ziraat olunur iki buçuk çiftlik yer kaydedilmiştir.

23. Karaoğlan Karyesi :

Bir çiftlik-i hassa ve bir bahçesi vardır. Haricden ziraat olunur dört buçuk çiftlik kaydedilmiştir.

24. Bozcasu Karyesi :

1487 Tahrir defterlerinde haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Gelir kaynakları buğday, arpa ve meyvedir. İki kıta hassa çiftliği vardır. 1573 Tahrir defterlerinde haricden ziraat olunur dört çiftlik yer kaydedilmiştir. Tasarruf edenler, Halil, Durmuş, Süleyman, Kadir ve Yusuf adlı şahıslardır.

25. Kızılkilise Karyesi :

Haricden ziraat olunur bir çiftlik yer vardır. Defter-i Köhne’de yedi çiftlik kayd olunmuştur.

26. Kozluca Karyesi:

Haricden ziraat olunur dört çiftlik yer vardır. Malkoçoğlu Yürükleri yaylar ve ziraat olunan yerlerin öşrünü verirler. Mirliva hassıdır.

27. Sünlük Karyesi :

Dört çiftlik yerdir. Diğer adı “Küçük Saruotu” veya “Karamanlu” olarak da geçer. Karyenin ekinliği olan Çakılıköy Mezrası bulunmaktadır. Bir su değirmeni vardır.

28. Sariot Karyesi :

Devletşah bin Pir Ahmed elinde bulunan bir su değirmeni vardır. Gelir kaynakları meyve ve cevizdir. Mehmed Bey tarafından tasarruf olunan Yaylak-ı Sakari ve Çardak alanı adıyla iki Yaylak bulunmaktadır. Ayrıca Sariot Karyesi halkının Yayladığı Kaşaluç Yaylağı vardır.

29. Ömerler Karyesi :

Ömerler Karyesi'nde yerleşmiş aydın müsellemleri vardır. Resm-i duhan verirler. Beğpazarı'na bağlı "Reis", "Haydar", "Umur" ve "Hızır Çelebi" mevkiilerinde çeltik ekimi yapılmaktadır.⁶⁸

30. İki Adet Mezra :

- Mezra-i Güney Seğid : Doğancı olduğu ve raiyyetten kimsenin kalmadığı kaydedilmiştir. Çakırcı Yusuf tarafından tasarruf edildiği belirtilmiştir. Daha sonra tımara verildiği ve Anadolu Defter Emini Ahmed Bey'in tımarı olduğu belirtilmiştir.

- Mezra-i Müstecab : Gümrançık Karyesi nezdinde, haricden siraat olunur üç çiftlik yerdir.

31. Çeşitli Mezralar :

- Mezra-i Hıdır (Hasılatı 373 akçedir).

- Mezra-i Karamanlar (Hasılatı 500 akçedir.)

- Mezra-i Turudderesi (Gümrançık Karyesi nezdinde, hasılatı 300 (363) akçedir.)

- Mezra-i Hoca (Çarşamba Karyesi nezdindedir, Hasılatı 150 (220) akçedir.

- Mezra-i Donrul (Hasılatı 150 (200) akçedir).

- Mezra-i Akmeşhed (Aksu Karyesi içindedir, haricden ziraat olunur, Anadolu vilayeti Defter Emini Ahmed Çelebi'nin zeametidir.)

- Mezra-i Günce (Hasılatı 200 akçedir.)

- Mezra-i Alagöz (Büyük Yol'a bağlıdır, Hasılatı 300 akçedir.)

⁶⁸ Barkan, s.190.

III. BÂZDÂR TIMARLARI

- İki Adet Mezra :

1. Mezra-i Boztepe:

Hasılatı, 1521 sayımlarında 80 akçe, 1523 sayımlarında 180 akçe olarak gösterilmiştir.

2. Mezra-i Halil:

Hasılatı, 1521 sayımlarında 155 akçe, 1523 sayımlarında 250 akçe olarak gösterilmiştir.⁶⁹

---

⁶⁹ Barkan, s. 192.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARINDAKİ

VAKIF ESERLERİ VE VAKIFLAR

A-SÖĞÜT KAZASI VAKIFLARI :

I-AMME VAKIFLARI

1-Söğüt Karyesi :

Defter-i Kirmasti'de Ömer Fakih'in bir çiftlik yeri vardır. İmamlık için Osman Bey ve Orhan Bey'den yetki almış olan Ömer Fakih ve verâseti Mehmed tarafından tasarruf olunur diye belirtilmiştir. Defter-i Köhne'de, eskiden vakıf olduğu üzere merhum Murad Han'dan ve Sultan Mehmed'ten nişân-ı şerifleri var, diye kaydolunmuştur. Ömer Fakih öldükten sonra kardeşi Mustafa'ya sadaka olunmuştur, elinde padişahın nişân-ı hümayûnu vardır. Hasılatı 300 akçedir.⁷⁰

2-Kızıl-Saray Karyesi :

Defter-i Kirmasti'de Ömer Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Gazi Hüdâvendigâr'dan vakıftır. Ömer Fakih'in elinde nişân-ı şerif var, diye kaydolunmuştur. Ömer Fakih'in oğlu Hamza Bey oğlu Mehmed Fakih vakfiyyet üzere mutasarrıftır. Defter-i Köhne'de, elinde padişah hassalarından, Sultan Mehmed'ten ve Gâzi Hüdâvendigâr'dan nişân-ı şerifleri var diye kaydolunmuştur. Defter-i Âtik, halen Yahya Fakih tasarruf etmektedir, elinde padişahın nişân-ı hümayûnu vardır demektedir. Hasılatı 140 akçedir.⁷¹

3- Şaraphane Karyesi :

Hacı Eşref Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Bayezid ve Emir Süleyman'dan nişanları bulunmaktadır. Defter-i Kirmasti'de mahlûl⁷² olup, Mevlâna Şemseddin Ahmed'e verildi diye naklolunmuştur. Defter-i Âtik'de, halen Nimetullah Fakih adlı şahsa sadaka olunmuştur, elinde padişah nişân-ı hümayûnu vardır denilmektedir. Hasılatı 200 akçedir.⁷³

⁷⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Evkaf Defteri, No: 543, s. 227-a ;Barkan ; s.284.

⁷¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Evkaf Defteri, No: 543, s. 227-a ;Barkan ;s.284.

⁷² Mahlûl : Mirascısı olmayan bir ölünün evkafa veya devlete kalan mirası.

⁷³ B.A., No: 453, 227-a; Barkan, s. 284 ; B.A., No :113, s. 226

4- Avdancık Karyesi :

Avdancık Karyesi önceden üç hisse imiş ve Tımar yoluyla tasarruf olunmuş Padişah tarafından Bahşayış oğlu İlyas Bey'e temlik edilmiştir. Defter-i Köhne'de, Mülkiyet üzere tasarruf olunurken İlyas Bey, Karye-i Gölcük'te bina ettirdiği zâviyesine ve mescidine vakfetti, diye kayd olunmuştur.⁷⁴

Karyede 28 Hane kaydedilmiştir. Ayrıca 19 mücerred (bekâr), 1 imam, 23 çift, 3 bennâk kayıtlıdır. Defter-i Atik'te Haricden ziraat olunur 19,5 çiftlik yer olduğu kaydedilmiştir. Defter-i Köhne'de padişah fermanıyla Göçmen Küre adlı karyenin halkı gelip, Karye-i Avdancık'ta ziraat edip, öşür verirler diye kaydolunmuştur.⁷⁵ Yine Defter-i Köhne'de 2300 resm-i bağ'dan bahsedilir. Ayrıca 1855 öşr-i penbe vardır.

5- Karaviran Karyesi :

Karaviran Karyesi, Avdancık Karyesi ile beraber Bahşeyiş oğlu İlyas Bey'e padişah tarafından temlik edilmiştir. Defter-i Köhne'de, Mülkiyet üzere tasarruf olunurken, İlyas Bey Yarhisar'a bağlı Gölcük Karyesi'nde yaptırdığı zâviyesine ve mescidine vakf etmiş diye kayd olunmuştur. Ayrıca 8 hane ile 4 mücerred (bekâr), 4 çiftçi, 3 bennâk ve hariçten ziraat olunur resimli üç çiftlik yer vardır diye Defter-i Âtik'de kaydedilmiştir.⁷⁶ Defter-i Köhne'de de taşradan ekilir 10 çiftlik yer olduğu belirtilmiştir. Gelir kaynaklar, öşr-i meyve ve resm-i penbe'dir.

6- Müsellem Çiftlikleri :

a) Bazı ma'mül ve bazı mevküfdir. Karye-i Avdancık sınırına dahil olduğu için padişah emriyle temlik edilip, padişah mülkü olması uygun görülmüştür. Defter-i Köhne'de, mülkiyet üzere tasarruf ederken İlyas Bey'in adı geçen çiftlikleri Gölcük Karyesi'nde yaptırdığı, zâviyesine ve mescidine vakfettiği kayd olunmuştur.⁷⁷

- Çiftlik-i Avdan'da Bazarlu yeri.⁷⁸

- Çiftlik-i Avdan'da Paşayığit yeri.⁷⁹

- Çiftlik-i Avdan'da Ali yeri.⁸⁰

⁷⁴ B.A, No: 453, 227-a ; Barkan, s. 281.

⁷⁵ B.A. No: 453, 227-b ; Barkan, s. 281.

⁷⁶ B:A., No: 453, 228-a, Barkan s. 282.

⁷⁷ B:A., No: 453, 228-a; Barkan s. 281.

⁷⁸ B.A., No: 453, 228-a ; Barkan, s. 281.

⁷⁹ B.A., No : 453, 228-b ; Barkan, s. 281.

⁸⁰ B.A., No : 453, 228-b ; Barkan, s. 281.

Vakıf olup temlik olunan çiftlikler ise şunlardır.⁸¹

- Çiftlik-i Avdan'da Hacı Bayram oğlu çayırı
- Çiftlik-i Avdan'da Aslıhan yeri
- Çiftlik-i Avdan'da Güvendik yeri
- Çiftlik-i Söğüt'te Emir Hasan yeri
- Çiftlik-i Bunak'da Hüseyin Ağa yeri

b) Çiftlik-i Karakoz ve Köpez (?) adlı altı parça yerdir ki yaya-başı elindedir. Adı geçen yerler, Karye-i Avdancık hududuna dahil olduğu için padişah tarafından Bahşeyiş Ağa oğlu İlyas Bey'e temlik edip, sadaka olunmuştur. Defter-i Köhne'de, bu şekilde tasarruf olunurken İlyas Bey, Gölcük'de yaptırdığı zâviye ve mescidine vakfetmiş diye kaydolunmuştur. Hasılatı 800' dür.⁸²

7- Kızıl-Saray Karyesi :

Murad Fakih'in yeri vakıftır. Orhan Bey'den, Murad Bey'den ve Sultan Mehmed'den nişanı vardır. Defter-i Kirmasti'de Murad Fakih oğlu Mehmed ve onun oğlu Murad Fakih tarafından tasarruf olunduğu kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de Mevlâna Şuca'ya sadaka olunduğu ve elinde padişah beratı bulunduğu kaydedilmiştir. Defter-i Atik'de, daha sonra Mahmud adlı kişiyi sadaka olunmuştur, elinde padişah beratı vardır, denilmektedir.⁸³ Hasılı 200' dür.

8- İnce Pelid Karyesi :

Şeyh Süleyman'ın çiftlik vakıf yeri vardır. Osman bey'den ve Sultan'dan nişanlar vardır. Defter-i Kirmasti'de, Ali Şeyh tasarruf eder, ondan sonra Ali Şeyh oğlu Mehmed ve kardeşi Osman tasarruf ederler diye kaydolunmuştur. Daha sonra Mehmed oğlu Mustafa'ya ve Yaban eri Aydın'a sadaka olunmuştur. Aydın Bey ölünce hissesi oğlu Mehmed'e verilmiştir. Defter-i Köhne'de, sabıkân adı geçen Osman mutasarrıf olup, ivaz nam oğlu ve mezkûr Mustafa ile Mehmed mutasarrıflardır, ellerinde padişah beratı vardır ve Sultan Mehmed'den Sultan Hüdâvendigâr'dan nişanları var diye kayd olunmuştur. Defter-i Âtik'de İsa, Mahmud ve İvaz adlı şahıslar mutasarrıfdır, ellerinde padişahın nişân-ı hümâyûnu vardır denilmektedir. Hasılatı 450 akçedir.⁸⁴

⁸¹ B.A., No : 453, 228-b ; Barkan, s. 281.

⁸² B.A., No : 453, 228-b ; Barkan, s. 282 ; B. A., No : 113, s. 268.

⁸³ B.A., No: 453, 229-a ; Barkan, s. 284 ; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet, Evkaf Tasnifi, Nr: 5920, 15 Zilhicce 1255.

⁸⁴ B. A., No: 453, 229-a ; Barkan, s. 286 ; B.A. Cevdet Tasnifi, No: 8287, 17 Zilhicce 1238.

9- Virancık Karyesi :

Ahmed Fakih ve Beylik Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Defter-i Kirmasti'de Orhan Bey'den ve Bayezid Bey'den nişanları olduğu, şimdi Ahmed Fakih oğlu Yusuf Fakih ile Kasım Fakih ve Beylik Fakih oğlu Süleyman Fakih'in tasarruf ettiği kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de de, şimdi Ahmed Fakih ve Beylik Fakih tasarruf ederler, ellerinde merhum Orhan Hüdâvendigâr'dan "bu çiftliği verdim" diye nişan-ı şerif olduğu kaydedilmiştir. Yine Defter-i Köhne'de Yusuf Fakih ve Süleyman Fakih ölüp kimseleri kalmayınca Kasım Fakih ile oğlu İbrahim Fakih'e sadaka olduğu ve ellerinde padişah'dan mukarrernameleri bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca Sultan Mehmed'den, Sultan Murad'dan, Sultan Hüdâvendigâr'dan, Emir Süleyman'dan, Bayezid Hüdâvendigâr'dan ve Orhan Bey'den nişanları vardır diye kaydolunmuştur. Defter-i Atik'te daha sonra Hamza Fakih'e sadaka olduğu ve elinde padişahın nişan-ı hümâyûnu bulunduğu belirtilmiştir. Hasılatı 250 akçedir.⁸⁵

10- Kızıl-Saray Karyesi :

Ali Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Defter-i Kirmasti'de, Gazi Murad'dan vakıfdır, şimdi Ali Fakih'in oğulları Salih Fakih ve Ramazan Fakih tasarruf eder, merhum Sultan Mehmed Gazi nişanıla diye kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de, Ramazan Fakih ve Salih Fakih'in oğlu Osman tasarruf eder, ellerinde padişahın mukarrernâmesi ile Sultan Mehmed'den, Sultan Murad'dan, Sultan Hüdâvendigâr'dan, Bayezid Hüdâvendigâr'dan, Bayezid Hüdâvendigâr'dan ve Gazi Hüdâvendigâr'dan nişanları vardır, diye kaydolunmuştur. Defter-i Âtik'te Ali adlı şahsa sadaka olunmuştur ve elinde padişahın berâti vardır, denilmektedir. Hasılatı 170 Akçedir.⁸⁶

11- Başviran Karyesi :

Durbey Fakih oğlu İrice (?) Bey oğlu İvaz elinde bir çiftlik vakıf yeri vardır. Defter-i Kirmasti'de, Vakfiyyet üzere Murad Hüdâvendigâr'dan nişanı vardır, şimdi İmam Yusuf Fakih'e sadaka olduğu diye kaydolunmuştur. Mezkûr Yusuf Fakih vakfiyyet üzere mutasarrıftır. Defter-i Köhne'de, padişahın mukarrernâmesi ile Sultan Mehmed Gazi'den Sultan Murad'dan, Bayezid Hüdâvendigâr'dan, Gazi Hüdâvendigâr'dan ve Orhan Bey'den vakfiyyet üzere nişan-ı şerifleri var, diye kaydolunmuştur.

Defter-i Âtik'te daha sonra Ali Fakih'in imamet üzere mutasarrıf olduğu ve elinde padişah nişan-ı hümâyûnu bulunduğu belirtilmiştir. Hasılatı 200'dür.⁸⁷

⁸⁵ B. A., No: 453, 229-a ; Barkan, s. 285.

⁸⁶ B. A., No: 453, 229-b ; Barkan, s. 285.

⁸⁷ B. A., No: 453, 229-b ; Barkan, s. 285.

12-Gümrân Karyesi :

Salih Şeyh oğlu Dursun'un bir çiftlik vakıf yeri vardır. Defter-i Kirmasti'de Murad Bey'den , Bayezid Bey'den ve Murad Hüdâvendigâr'dan nişanları vardır, vakfiyyet üzere tasarruf ederler, diye kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de, Dursun Şeyh vakfiyyet üzere mutasarrıftır, elinde padişahın mukarrernâmesi ile Sultan Mehmed Gazi'den hükm-i hümâyûnları var diye kaydedilmiştir. Defter-i Atik'te Mehmed adlı şahsa sadaka olunmuştur ve elinde padişahın berâtı vardır. Daha sonra Mehmed'den alınıp, Derviş Aydın'a sadaka olunmuştur. Elinde padişahın nişan-ı şerif-i vardır denilmektedir. Hasılatı 150'dir.⁸⁸

13- Ahur Karyesi :

İbiç oğlu Timur'un bir çiftlik yeri vardır. Orhan Bey'den vakıftır. Defter-i Kirmasti'de, Timur'un kardeşi Umur ve Ali Beyler vakfiyyet üzere mutasarrıflardır, ellerinde merhum Sultan Murad Han nişanı vardır, diye naklolunmuştur. Defter-i Köhne'de, Timur ölünce Hızır Fakih'e sadaka olunmuş, Umur Bey ölünce hissesi oğlu Gündek'e sadaka olunmuş ve Ali Bey de ölünce oğlu Durmuş'a sadaka olunmuştur. Elleri padişahın mukarrernâmesiyle Sultan Mehmed'ten, Sultan Murad'tan, Gazi Hüdâvendigâr'dan ve Orhan Bey'den nişanları var diye kaydolunmuştur. Defter-i Âtik, daha sonra Hasan Veled-i Durmuş'a verilmiştir ve elinde padişah nişan-ı hümâyûnu vardır demektir. Hasılatı 140'dir.⁸⁹

14- Ahur Karyesi :

Mustafa Fakih oğlu Yusuf'un yeri, Orhan Bey'den vakıftır. Defter-i Kirmasti'de Vakfiyyet üzere, merhum Sultan Mehmed nişanı ile tasarruf eder diye kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de Yusuf'un oğlu Hibetullah tasarruf eder, elinde padişahın berâtı vardır ve merhum Sultan Mehmed'ten, Sultan Murad'tan hükm-ü hümâyûnu vardır diye kayd olunmuştur. Hâlen Hacı Veledi Hibe adlı şahsa sadaka olunmuştur, elinde padişahın nişan-ı hümâyûnu vardır. Hasılatı 200'dür.⁹⁰

15- Gökçeviran Karyesi :

Defter-i Kirmasti'de, İsa Sofu Osman ve Gazi Hüdâvendigâr'dan muaf ve müselleme imiş, şimdi onun çocuğu Sofu Hasan oğlu Dilâver'e kardeşi Sevindik muaf ve müselleme diye naklolunmuştur. Adı geçenler ve evlâd-ı Sevindik'in ellerinde Sultan Mehmed'ten, Gazi Hüdâvendigâr'dan ve Orhan Bey'den nişan-ı hümâyûnlar vardır. Defter-i Köhne'de, "Namazlagu'dan Doğancı Deresi'nden Sifrice tepeye varınca, vakfettim", diye kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de

⁸⁸ B. A., No: 453, 229-b ; Barkan, s. 286.

⁸⁹ B.A., No: 453, 230-a ; Barkan, s. 286-287.

⁹⁰ B.A., No: 453, 230-a ; Barkan, s. 285.

Sevindik ölünce yerine Halil ve Hasan adlı oğulları var diye kaydedilmiştir. Defter-i Âtik'te daha sonra Ali, Yusuf Fakih, Hüseyin, Ahmed ve Hasan adlı şahısların mutasarrıf olduğu ellerinde padişahın nişan-ı hümayûnlar bulunduğu belirtilmiştir.⁹¹

16- İki Çiftlik Yer :

Söğüt'te mezkûr Söğüt kadısı iki çiftlik yer tasarruf eder. Biri Orhan Bey'den, diğeri Gazi Hüdâvendigâr'dan vakıftır. Defter-i Kirmasti'de, Ertuğrul canı için üç ellici kâfirleri vardır ve bir pâre boz vardır, Reşid oğlu Çiftliği'nin yarısını bile tasarruf eder diye naklolunmuştur. Defter-i Köhne'de daha sonra Kadı Ömer Fakih'in tasarruf ettiği, sonra tımara çevrildiği kayd edilmiştir. Yine Defter-i Köhne'de adı geçen vakıf mezraların Mahmud Çelebi'ye sadaka olunduğu, daha sonra Mahmud Çelebi imam ve hatib olduğundan, vakf-ı mezbûrun Hamid Fakih'e sadaka olunduğu kayd olunmuştur. Halen Emir Mahmud'a sadaka olunmuştur, elinde padişahın berâtı vardır, diye de Defter Âtik'te kaydedilmiştir.⁹²

17- Mezra-i Kozcaköy :

Osman Bey'den, Bilecik'te Ede Şeyh Zâviyesine vakıftır. Defter-i Kirmasti'de, Ede Şeyh oğlu Mahmud tasarruf edermiş, şimdi Mahmudoğlu Şeyh Mehmed tasarruf eder diye nakl olunmuştur. Defter-i Köhne'de, Şeyh Mehmed, Ede Şeyh Zaviyesi'nde şeyh olup, adı geçen vakfa mutasarrıf olup şeyhlik şartlarını yerine getirip, avendeye ve revendeye hizmet edecek diye elinde padişahın mukarrernâmesi ile Mehmed Gazi'den nişan-ı şerifi var diye kaydolunmuştur. Paşa ve Mahmud adlı şahıslar tasarruf ederlerken, bunlardan alınarak Mümin Fakih adlı şahsa sadaka olunmuştur, elinde padişahın nişan-ı hümayûnu vardır. Haricden ziraat olunur, resimli nim çiftlik yer vardır Gelir kaynakları, nohut, öşr-i meyve ve öşr-i ceviz'dir.⁹³

18- Kozacağı Karyesi :

Osman Bey'den Ede Şeyh Zaviyesi'ne vakıftır. Defter-i Kirmasti'de, Ede Şeyh oğlu Mahmud tasarruf ederdi, şimdi oğlu Şeyh Mehmed tasarruf eder diye naklolunmuştur. Defter-i Köhne'de Şeyh Mehmed adı geçen zaviyede şeyh olup, zikrolan köyü vakfiyet üzere tasarruf edip, şeyhliğin şartlarını yerine getirip ayende ve revendeye hizmet edecek diye ellerinde padişahın mukarrernâmesi bulunduğu kayd olunmuştur. Defter Atik'te Mü'min Fakih adlı kişi tarafından tasarruf olunmaktadır, elinde padişahın nişan-ı hümayûnu vardır, diye kaydolunmuştur.⁹⁴

⁹¹ B.A., No: 453, 230-a ; Barkan, s. 285.

⁹² B.A., No: 453, 230-b ; Barkan, s. 284.

⁹³ B.A., No: 453, 230-b; Barkan, s. 283

⁹⁴ B.A., No: 453, 231-a; Barkan, 282.

Defter-i Atik'de, Kozağacı Karyesi'nde altı çiftlik yer kayd olunmuştur. Kozağacı halkı Kozca adlı mezra üzerinde yerleşmişlerdir. Kozağacı Karyesi adı geçen halkın mezralarıdır ve bunlar piyade tayfasıdır. Kozağacı yerlerinde ziraat edip, vakıf sahibine hukuk-ı lâzimelerini verirler, diye kayd edilmiştir. Hasılı, cizye 230, hınta 5 mûd, şa'ir 5 müd, resm-i bennâk 9 olmak üzere toplam 814'tür. Kayıtlarda 10 kefer hane tesbit edilmiştir.⁹⁵

19- İki Pâre Yer, Bağ, Çiftlik ve Mezra :

a) Defter-i Köhne'de, Karye-i Avdancık'da Orhan Bey'den "Bir pâre yer vakfeyledim", diye nişan-ı şerif vardır. Mahsulü zaviyede sarf olunur, diye kaydolunmuştur.⁹⁶

b) Defter-i Köhne'de, Söğüt'de olan Osman Bey'den üç kâfir yeriyle vakıftır, zaviyede sarf olunur diye kaydolunmuştur.⁹⁷

c) Defter-i Köhne'de, Karye-i Bunak'da bağ yerleri varmış, beş dönüm miktarı, vakfiyet üzere tasarruf ederlermiş, diye kaydolunmuştur. Ayrıca hâlen vakfiyet üzere tasarruf olunur diye de kaydedilmiştir. Hasılatı 70 Akçedir.⁹⁸

d) Defter-i Kirmasti'de, Yoğunca-Pelid'de iki mûdluk yer vardır. Orhan Bey'den imâmetlik için vakıftır diye kaydolunmuştur. Defter-i Köhne'de, Söğüt Camii müezzini Cüneyd Fakih'e sadaka olunmuştur, elinde padişah berâtı vardır, diye kaydolunmuştur. Hâlen İmam Mustafa Fakih mutasarrıftır, elinde padişah nişân-ı hümâyûnu vardır diye de belirtilmiştir. Hasılatı 70'dir.⁹⁹

e) Mezra-i Karadanı, eskiden beri vakıftır. Defter-i Kirmasti'de, Halil Bey'den nişan var; Şeyh Ömer, ondan sonra oğlu Şeyh Paşa; daha sonra da vakfiyet üzere oğlu Kuloğuz tasarruf eder, diye kayd olunmuştur. Defter-i Köhne'de, merhum Sultan Hüdâvendigâr'dan nişan-ı şerif var, diye kaydedilmiştir. Defter-i Âtik'te, ve hem tekyesi dahi vardır denilmiştir. Hâlen Ali Fakih ve Nasuh adlı şahısların mutasarrıf olduğu, ellerinde padişah nişan-ı hümâyûnu olduğu da belirtilmiştir. Hasılatı 230'dur.¹⁰⁰

f) Defter-i Köhne'de, Söğüt Derbendi'nde Sekizpınarı denilen mevziide bir çiftlik yer vardır. Akbaş Derviş'e Osman Hüdâvendigâr'dan vakıftır. Salâtin-i mâziye nişanlarıyla, Akbaş Derviş evlâdı mutasarrıftır, kadılar mektupları vardır diye kayd olunmuştur. Hâlen Salih adlı şahsın mutasarrıf olduğu ve elinde padişah berâtının bulunduğu da belirtilmiştir. Hasılatı 40'dir.¹⁰¹

⁹⁵ Barkan, 283.

⁹⁶ B. A., No: 453, 231-b; Barkan, s.287.

⁹⁷ B. A., No: 453, 231-b; Barkan, s.287.

⁹⁸ B. A., No: 453, 231-b; Barkan, s.287.

⁹⁹ B.A., No: 453, 231-b; Barkan, s. 286.

¹⁰⁰ B.A., No: 453, 231-b; Barkan, s. 285.

¹⁰¹ B.A., No: 453, 231-b; Barkan, s. 286.

g) Karye-i Göynücek'te yarım çiftlik vakıf yeri vardır. Ahmed Fakih berât nişanıyla tasarruf ederken, öldükten sonra İsa adlı şahsa verilmiştir. Bu kayıt Defter-i Âtik'te yoktur, haric-ez-defter, diye kayd olunmuştur. Hasılı 150'dir.¹⁰²

h) Söğüt Kazası'nda Karye-i Çaltı'da bir çiftlik yer vakıftır. Mehmed, Kasım, Durmuş, Musa ve İsa mutasarrıflardır, ellerinde padişah berâtı vardır, diye kayd olunmuştur. (Haric-ez-defter'de) Hasılı 100 akçedir.¹⁰³

ı) Karye-i Ayaş-Pınarı Çiftliği denilen çiftlik, ki bir çiftlik yerdir. Karye-i Ayaş mezra-i pınarı mülktür diye kayd olunmuş, daha sonra vakıf olmuştur. İmam Mevlâna Ali Fakih ve Devlethan adlı şahıslar mutasarrıflardır, ellerinde padişahın nişan-ı hümâyûnu var diye kayd olunmuştur. (Haciz-ez-defter'de) Hasılı 100 akçedir.¹⁰⁴

20- Ertuğrul Gazi Türbesi ve Vakfı :

Ertuğrul Gazi Türbesi, Kâtip Çelebi'nin tarif ettiği gibi Bilecik yolu üzerinde, şehre 2 km uzaklıkta, Söğüt'e hakim bir tepe üzerinde bulunmaktadır. İlk Osmanlı mimarî özelliğini taşımasına rağmen XIX. yy. yapısıdır. Tek kubbeli olan yapının üzeri örgü düzenindedir. Türbe kapısı doğuya açılmıştır. Duvardaki girişe revaklı bir sundurma ve kapının yanlarına iki çeşme eklenmiştir. Türbe birkaç defa tamir edilmiştir. Türbe esaslı bir şekilde ilk defa I. Mehmed (Çelebi) tarafından tamir ettirilmiştir.¹⁰⁵ Sultanönü Sancağı'nın Bilecik kazasında bulunan Çelebi Mehmed ve kızkardeşi Hondi Hatun'a ait vakıflar ve vakıf köyleri arasında türbeye bağlanmış olan vakıflar bunun kanıtıdır. Arşiv kayıtları arasında I. Mehmed vakfına bağlı olan Baş, Orta ve Aşağı köylerinin gelirinin Ertuğrul Gazi Türbesi'ne tahsis edildiğini açıklayan maddeler bulunmaktadır.¹⁰⁶ Aynı belgede adı geçen köylerde ve Günyarık köyünde oturan zımmiler ise Söğüt menzili için yetistikdikleri beygirler karşılığında vergiden muaf tutulmuşlardır. Menzil hizmeti veren zımmiler toplam 20 hanedir. Vakıf gelirinin miktarı bu belgede açıklanmamıştır. I. Mehmed'in vakıf köylerinden bazılarının gelirinin Ertuğrul Gazi Türbesi'ne tahsis edilmiş olması, türbenin Çelebi Sultan Mehmed tarafından elden geçirilmiş olduğunu anlatmaya yeterli olacaktır.

¹⁰² B.A., No: 453, 232-a; Barkan, s. 286.

¹⁰³ B.A., No: 453, 232-a; Barkan, s. 287.

¹⁰⁴ B.A., No: 453, 232-a; Barkan, s. 286.

¹⁰⁵ Darkot, a.g.m., s. 763; İzbırak, a. g. m., s. 351; Yınanç, a.g.m., s. 89; Halime DOĞRU, "Ertuğrul Gazi Türbesi ile İlgili Bir Araştırma", *Fen-Edebiyat Dergisi*, C.II, s. II, Eskişehir, 1990, s. 208. Konyalı, a.g.e., s. 21; M.Orhan Bayrak, "Ertuğrul Gazi Türbesi," *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, s. 115-116

¹⁰⁶ B. A., Cevdet / Efkaf Tasnifi, No: 26591, Vesika C, 27 Cemazi'el-evvel H. 1171 (1757).

Vakıf kayıtlarından, Söğüt zimmilerinin Söğüt'te bulunan bir bağ ile onun yanında bir çiftliğin yarısını da Ertuğrul'un ruhu için Söğüt'teki Ertuğrul Gazi Vakfı'na bağışlayarak Söğüt Kadısının emrine verdikleri tesbit edilmiştir.¹⁰⁷

Vakıf Kayıtları incelendiğinde türbenin çok defa onarıldığı görülmektedir. Kâtip Çelebi'nin verdiği bilgiden 60-70 yıl sonra türbe binasının yıkılacak kadar kötü duruma geldiği ve III. Ahmed zamanında onarıldığı ayrıca mefruşatı ile ilgili çalışmalar yapıldığı bilinmektedir III. Mustafa (1757-1774) tahta geçince vakıf beratlarını yenilemiştir. III. Mustafa, Ertuğrul Gazi'nin türbesinde bulunan sandukası için özel bir örtü hazırlatmıştır. Bu örtü önceki yıllara ait Kâbe örtülerinin parçalarının birleştirilmesiyle hazırlanmıştır.¹⁰⁸ Ertuğrul Gazi Türbesini inceleyen İbrahim Hakkı Konyalı türbe kapısının üzerinde, kemer bağlantısı olan taştaki yazıda, III. Mustafa zamanında yapılmış olan onarımın tarihini H. 1171 (M. 1757) olarak okumuştur.¹⁰⁹

II. Mahmud (1808- 1839) zamanında yeniden bir onarım yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlılar tarafından yıkılıp, yağmalanmıştır. Türbe, her yıl eylül ayının ikinci haftasında ziyaret edilir. Bu ziyaret anma törenlerine dönüşmüştür.

II- SULTAN VAKIFLARI :

1- Söğüt Yörükleri : Sultan Murad Han Vakfı Söğüt müteferrikalarının bazıları şunlardır.¹¹⁰

a) Adranos'dan Bahşılar cemaati; 38 hane, 9 mücerred kayd olunmuştur. Hasılı resm-î bennâk 456 ve resm-î ganem 1740 akçedir.

b) Adranos'dan Keçelü cemaati : 63 hane, 49 mücerreddir. Hasılı resm-î bennâk 756, resm-î ganem 5738 akçedir.

c) Adranos'dan Başıklaralar Cemaati : 4 hane, 3 mücerred kaydolunmuştur. Hasılı, resm-î bennâk 48 akçedir.

d) Adranos'dan Söğüt Müteferrikaları : 31 hane, 17 mücerred kayıtlıdır. Halid Karyesi'nde Adranos'da yaylarlar. Hasılı, Resmî bennâk, 372, resm-î ganem 800 akçedir.

e) İnegöl'den Yollular Cemaati : 15 hane, 8 mücerred kayıtlıdır. Hasılı, Resm-î bennâk 180 akçedir. Biga Karyesi'nde kışlar, İnegöl'de yaylarlar.

¹⁰⁷ Erdal, a.g.e., s. 53

¹⁰⁸ B. A. Cevdet/ Evkaf, No : 26591/B

¹⁰⁹ Konyalı, a.g.e., S: 17

¹¹⁰ Barkan, s. 278

f) Gönen'den Köçekler Cemaati : 14 hane, 8 mücerred vardır. Hasılı, resm-î bennâk 168 akçedir.

g) Kite'den Söğüt Müteferrikaları : 27 hane 16 mücerred kayıtlardır. Gök Musa oğlanları içinde otururlar.

h) Bergama'dan Söğüd Müteferrikaları: 10 hane, 7 mücerred vardır. Hasılı, resm-i bennâk 120 akçedir.

ı) Kızılca Tuzla'dan Söğüd müteferrikaları : 75 hane; 58 mücerred bulunmaktadır. Hasılı, resm-i bennâk 900 akçedir. Kemedezi'de otururlar.

j) Mihaliç'dan Söğüd müteferrikaları : 38 hane, 18 mücerred kayıtlıdır. Hasılı, 408 akçe resm-î bennâk'dır.

k) Tophisar'dan Söğüd müteferrikaları : 14 hane, 9 mücerred vardır. Hasılı, 168 akçe resm-î bennâk'dır.

l) Akhisar'dan Yürükân-ı Mıhlûyen Cemaati : 81 hane, 50 mücerred bulunmaktadır. Hasılı 972 akçe resm-î bennâk'dır.

m) Akyazı'dan Malkoç Cemaati : 3 hane, 2 mücerred kayıtlıdır. Hasılı 36 akçe resm-î bennâk'dır.

n) İznik'den Söğüd müteferrikaları : 5 hane, 2 mücerred vardır. Hasılı resm-î bennâk 60 akçedir. Kılıç Karyesinde otururlar.

2- Söğüd Camisi Vakfı :

Çelebi Mehmed tarafından Nefs-i Söğüd'te bir cami yaptırılmıştır (1410-1420). "Cami-i Kebir" ve "Çarşı Camii" olarak da anılır. Cami eski minaresi dışında bugünkü şekliyle çağdaş bir yapıya benzemektedir. Dört taş sütun oturmuş, oniki kubbeden oluşmuştur. ¹¹¹

B-DOMANIÇ KAZASI VAKIFLARI .

1- Mezra-i Kozagaç :

Kozagaçlarıyla ve değirmeniyle vakıftır. Defter-i Çakır'da, İvaz, Ali ve Süleyman mutasarrıflardır, ellerinde Sultan Mehmed'in hükmü vardır, gelen ve gidene hizmet ederler, diye kayd olunmuştur. Defter-i Köhne'de, Ahi Hüseyin ve kardeşi Ahi Süleyman ve Ahi İvaz vakfiyet üzere mutasarrıflardır, ellerinde padişahın mukarrernâmesi var diye kayd edilmiştir. Defter-i Âtik, halen İsa Fakih, Ahi Murad, Şadi ve Mustafa adlı şahısların mutasarrıf olduğunu, ellerinde padişah nişanı bulunduğunu belirtmiştir. Hasılı 420'dir. ¹¹²

¹¹¹ Darkot, a.g.m., s. 763 ; İzbrak, s. 351; Büyük Larousse, s. 10721. Barkan, s. 280.

¹¹² B.A., No: 453, 255-a ; Barkan, s. 193.

2- Evkaf-ı Camii İİaldı Bey :

a) Donrul Köyü'nde mezra-i müteferrika tarlalar Defter-i  akır'da imam tasarruf eder ve Gök Timur değirmeni battal, diye kayd olunmuştur. Defter-i K hne'de, Hasan Fakih imam ve hatib olup, adı geçen tarlalara ve değirmene vakfiyyet üzere mutasarrıftır, elinde padişahın nişanı vardır ve Yusuf adlı şahıs berât-ı padişah  ile m tevellidir, demektedir. (Hacı Bayram, camide tamircidir) Hasılı 367'dir. ¹¹³

b) Defter-i  akır'da, müezzine iki değirmen, battal diye kaydolunmuştur. Defter-i K hne'de Ahmed Hayyat tasarruf edermiş ve Muyt b Ahmed dahi m ezzindir diye kaydedilmiştir. Defter-i Atik, adı geçen değirmenlerin ma'mur, Mayt b Ahmed ve C rullah'ın müezzin olduğunu belirtmiştir. Değirmenlerin yıllık hasıl tı 300 akçedir. ¹¹⁴

c) Defter-i  akır'da, müezzine iki değirmen ve bir oda, biri harab ve biri ma'mur İltan Tarlası ve Seydi Tarlası kayd olunmuştur. Defter-i K hne'de Koz Tarlası ve Hacı Bayram Tarlası denilen yerler Domaniç'de İİaldı bey Camisi'ne vakıfdır, diye kayd edilmiştir. Defter-i  tik ise, Mevlâna Mahmud'a sadaka olunduğunu ve elinde padişah nişanı bulunduğunu belirtmiştir. ¹¹⁵

d) Defter-i K hne'de, adı geçen mescidin kandil yağı ve hasır için cihet olmadığı sebepten, Boyacı Davud adlı şahıs avarızdan mu f olmak üzere iltizam gösterip, padişah mukarrernâmesi sadaka olunmuş diye kaydolunmuştur. Defter-i  tik, Seyyid Mehmed İltizam gösterdiği sebepten defterde üzerine kayd olundu, diye yazmaktadır. ¹¹⁶

3- Kaza-i Domaniç'de Aksu denilen meşhur suda  okk y kurbunda ve Karye-i Danişmendler'de Göksu Köprüsü diye bilinen Köprüler Defter-i Cedid-i Sultani'ye, hâlen harab olup, hasları kalmayıp, müslümanlar gelip geçmede sıkıntı çektikleri, evkaftan nesnesi olmayıp, tamire ihtiyacı olduğundan Hacı Yusuf bin İbrahim, Yakub bin Sarı Hamza, Resul bin Ali, Hızır bin Y r k, Al ddin bin İnebey,  mer bin Hasan ve Veyis adlı şahıslar, av rız-ı divaniyeden muaf olmak için adı geçen köprülerin ihy  ve tamirine iltizam ettiler, diye kayd olunmuştur. ¹¹⁷

¹¹³ B.A., No: 453, 255-a ; Barkan, s. 193.

¹¹⁴ B.A., No: 453, 255-a ; Barkan, s. 193.

¹¹⁵ B.A., No: 453 255-b ; Barkan, s. 193.

¹¹⁶ B.A., No: 453 255-b ; Barkan, s. 193.

¹¹⁷ B.A., No: 453 255-b ; Barkan, s. 193.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SÖĞÜT VE DOMANIÇ KAZALARININ
TOPRAK DÜZENİ

A. TOPRAĞIN DAĞITILMASI

1. Ziraat Alanları ve Toprağın Durumu :

Osmanlı Devleti'nin askeri, iktisadi ve içtimai yapısını gösteren Timar sistemi; devletin, geçimlerine ve hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım askerlere ve memurlara, belirli bölgelerde kendi ad ve hesaplarına tahsil yetkisiyle birlikte tahsis etmiş olduğu vergi kaynaklarına verilen genel ad olarak tarif edilmektedir.¹¹⁸ Bu sistem mîrî arazide uygulanmakta ve yapılan genel tahrirler sonucu, padişaha, vezirlere büyük haslar tahsis edildikten sonra, gelire göre genellikle, 20.000-100.000 akçelik gelir zeâmete; 20.000 ve daha az olanlar ise timar hissesine ayrılmaktadır.

Has, zeâmet ve timarları belirten düzenli kayıtlar mufassal tahrir defterlerindeki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmış olan Timar İcmâl defterlerinde bulunmaktadır. Mufassal defterlerde timar sahipleri belirtilmişse de, Timar İcmâl defterlerindeki kadar açık değildir.¹¹⁹

XVI. yüzyılda zirâat alanlarının, tasarruf şekilleri, miktar ve ölçülerine göre çeşitli isimlerle tarif edildikleri tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Kır kesiminde toprakla ilgilenen ahâlinin elinde bulunan ziraâat alanları, "ÇİFT (ÇİFTLİK)", "NİM ÇİFT", "ZEMİN" gibi adlarla belirtilmektedir. Çiftlik, XVII. yüzyılda büyük malikânelerin ortaya çıkışına kadar bir çift sürülebilen küçük bir ziraat sahasıdır. Bu toprak parçaları Tahrir defterlerinde, sipahiye bağlı reâyânın (=çiftçinin) ismi altında, elindeki toprak miktarına göre, genellikle bir çift, çok nadir olarak üç çift veya iki çift, bir çiftten az ise nim yani yarım çift, bazen bir buçuk çift şeklinde belirtilmektedir. Bir çiftliğin ölçüsü ise, toprağın verimine ve bölgelerin özelliklerine göre değişiklik gösterir.¹²⁰

Reâyâ tasarrufundaki topraklardan başka, doğrudan doğruya sipahinin elinde bulunan çiftlikler de mevcuttur. Defterlerde, "HASSA ÇİFTLİK" olarak kaydedilen ve genellikle bir çiftlik kadar yeri içeren bu çiftlikler, sipahinin kendi

¹¹⁸ Ö.Lütfi Barkan, "Timar", İ.A . C.XII, s.286

¹¹⁹ Feridun M.Emecen, XVI.Asırda Manisa Kazası, Ankara, 1989

¹²⁰ Ö. Lütfi Barkan, "Çiftlik", İ.A., C.III, s.392

nâm ve hesabına işlettiği, fakat mülk statüsünde bulunmayan toprak parçalarıdır. Bu çiftliklere XVI. yüzyılda pek az rastlanmaktadır. 1531'de görülen hassa çiftliklerin büyük kısmı 1575'da ortadan kalkmıştır.¹²¹ Sipahinin genellikle boş toprakları kendi üzerine istemek suretiyle elde ettiği bu çiftliklerin sayılarının azalması düşündürücüdür. Bunların sayılarının azalmasını ve reaya çiftliğine tahvilini Barkan, XVI. yüzyılda artan geniş fetih seferleri ve bunun sonucu olarak sipahinin kendi toprağıyla meşgul olamamasına bağlamaktadır.¹²²

İnalcık ise, sipahilerin raiyyet topraklarını kanunsuz olarak kendi hassa çiftliklerine ekleme yoluna gittiklerinin görüldüğünün, ancak devletin birçok hassa çiftliğini XVI. yüzyılda raiyyet çiftliğine tahvil ettiğinin defterlerde belirtildiğini yazmaktadır.¹²³ Şu halde devlet, askeri gayeler yanında iktisadî bakımdan da reayanın (=çiftçinin) lehine olmak üzere sipahilerin bilfiil toprak tasarruf etmelerine engel olucu tedbirler almıştır diyebiliriz.

Defterlerde, "ZEMİN" adı verilen toprak parçalarından da bahsedilmektedir. Genellikle sahiplerinin isimleriyle kaydedilen bu toprak parçaları, bir çift veya bundan biraz daha büyük olabildiği gibi daha küçük ölçüde de bulunabilirdi. Bu tip toprak parçalarının bir kısmı, köy raiyyeti elinde bulunmakla birlikte, büyük bir kısmı, köyün aslı raiyyeti olmayan ve haricden gelip ziraat yapan raiyyetin tasarrufunda idi. Raiyyeti olmayan veya az olan köylerde böyle ziraat sahalarına daha fazla rastlanmaktadır.¹²⁴

---

¹²¹ Emecen, s.223

¹²² Barkan, "Timar", mad., s.305

¹²³ Emecen, s.224

¹²⁴ Aynı yer

Yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkılarak Söğüt ve Domaniç kazalarındaki toprak düzenini inceleyecek olursak :

a) Söğüt Kazasının Toprak Durumu :

Köyler	Hassa Çiftlik Sayısı		Haricden Ziraat Olunur Çiftlik Sayısı		Zemin	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Kızılkaya	-	-	3	3,5		
Dere	1	1	-	1		
İmanlar	-	-	1	1		
Malluca	-	-	2	1		
Bayad	-	-	1	2		
Bunak	-	-	6,5	5,5		
Dömez	1	1	1,5	2		3
Kepen	-	4	3	-		
Buynak	-	-	3	1,5		
Gökçeviran	1	1	1,5	3,5		1
Şaraphane	1	1	5	-		
Başköy	1	1	1	2,5		
Kızılsaray	-	-	2	4,5		
Yıva	-	-	1	4,5		
Yakacık	1	1	1,5	1,5		
Kavacık	-	1	2	1		
Virancık	-	-	2	3		
Halid	2	2	-	5		1
Pelidbükü	-	-	5	5,5		
Sobran	2	2	2	-		
Ayaş	-	-	1	1		
Elmacık	-	2	-	2		
Çeke	-	-	-	6		
Ahur	1	-	-	5		
Beğ-Söğüdü	-	-	3	4		
Dutaş	1	1	-	-		
Bayırkayalı	2	2	-	-		
Söğüt	2	-	-	-		
Kara-Ardıç	-	-	-	-	1	1
Atbaşı	-	-	-	-		1
Yekün	16	20	48	66,5	1	7

TABLO I. Söğüt Kazası'nda ziraata açık toprak miktarı

Tabloya (Tablo I) bakılacak olursa, ziraat sahalarının büyük bir kısmının haricden ziraat olunur çiftlikler olduğu görülmektedir. Haricden ziraat olunur çiftlik sayısı, 1487 sayımındaki defterlerde verilen miktarlara göre toplam 48, 1573 sayımındaki defterlerde verilen miktarlara göre toplam 66,5'tur. Haricden ziraat olunur çiftlikleri, hassa çiftlikleri izlemektedir. Hasssa çiftlik sayısı 1487 sayımına göre toplam 16, 1573 sayımına göre toplam 20'dir. 1573 sayımına ait defterlerde, Dömez Karyesi'nde "Çiftlik-i Eymirze, Çiftlik-i Dur-Ali, Çiftlik-i Receb",

Gökçeviran Karyesi'nde "Çiftlik-i Yahya", Halied Karyesi'nde "Çiftlik-i Topallar", Kara-Ardıç Karyesi'nde "Çiftlik'i Şeyh Köpek" ve Atbaşı Karyesi'nde, "Çiftlik-i Süleyman b. Aydın" olmak üzere toplam yedi de zemin kaydedilmiştir.¹²⁵

b) Domaniç Kazasının Toprak Durumu:

Köyler	Hassa Çiftlik Sayısı		Haricden Ziraat Olunur Çiftlik Sayısı		Zemin		Çiftlik-i Muattal	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Çokköy	2	2	-	-		-	-	-
Kıran	1	-	-	3,5		1	5	1
Bozbelen	1	1	-	-		-	1	-
Bozbelen	1	1	-	5		-	-	3
Ilıcaksu	1	-	1	-		-	2	-
Ilıcaksu	1	6	4	3		-	-	-
Hasanoğlu	1	-	-	-		-	1	-
Alınviran	1	1	-	1		1	1	1
Akbaş	-	1	-	4		-	-	1,5
Peşemid	2	2	-	-		-	-	-
Alpagut	-	1	-	1/2		1	3	3
Aslibeği	1	1	-	-		-	-	-
Beğe	1	1	-	-		-	-	-
Aksu	1	1	-	-		-	-	-
Küçükbükerler	-	1	-	-		-	-	-
Çarşamba	1	1	-	-		-	-	-
Sovıcak	1	1	1	1		-	-	-
Bican	-	1	-	-		-	-	-
Tomalu	1	1	-	-		-	-	-
Kasım	-	1	-	-		-	-	-
Bozcasu	1	5	1	-		-	-	-
Yemişan	-	-	-	5		-	-	-
Giray	-	-	2	-		-	-	1
Çukurca	-	-	-	2		3	-	-
Alakilise	-	-	-	6		-	-	-
Çay	-	-	1	-		-	-	-
Akçakilise	-	-	1	1		-	-	-
Karaoğlan	-	-	-	4,5		-	-	-
Dere	-	-	3	4		-	-	-
Kozluca	-	-	-	4		1	-	-
Akyar	-	-	-	-		-	3,5	-
Nefs-i Domaniç	-	-	-	-		-	2	-
Seydikıranı	-	-	-	-		-	7	6
Hisarbeği	-	-	-	-		2	2	-
Sarular	-	-	-	-		-	3	3
Rumpaşa	-	-	-	-		1	-	-
Ömerler	-	-	-	-		4	-	-
Yekün	18	29	14	44,5		14	30,5	19,5

TABLO II. Domaniç Kazası'nda ziraata açık toprak miktarı

¹²⁵ Barkan, s.267-278

Domaniç Kazası'nda, 1487 sayımından elde edilen bilgilere göre, ziraat sahalarının büyük bir kısmını muattal (boş) çiftliklerin oluşturduğu görülmektedir. Daha sonra hassa çiftlikleri gelir. 1573 sayımlarındaki bilgilere göre ise, haricden ziraat olunur çiftlik sayısının daha fazla olduğu dikkati çeker. 1487 sayımına ait defterlerde, Zemin'e rastlanamamakla birlikte, 1573 sayımına ait defterlerden toplam 14 adet zemin tespit edilebilmiştir.¹²⁶ Görülüyor ki, Domaniç Kazası'ndaki zemin miktarı, Söğüt Kazası'ndaki zemin miktarından daha fazladır. Bunun sebebi olarak raiyyeti olmayan veya az olan köylerde, bu tür ziraat sahalarına daha fazla rastlanılmasını gösterebiliriz. Çünkü Domaniç Kazası, yüzölçümü ve nüfusu açısından küçük bir kazadır. Bu yüzden raiyyetin az olması da muhtemeldir.

2. Tarım Kesiminde Çalışanlar ve Hukukî Konumları :

Tarım kesiminde çalışanlar, has, zeâmet ve tımar bünyesindeki köyler ile vakıf ve mülk köylerde oturan köy sakinleri, çiftçilerdir. Bunlar buldukları köylerin tasarruf şekline göre, "tımar raiyyeti", "has raiyyeti" veya "vakıf raiyyeti" gibi adlarla anılırlar. Bu adlar, onların hukukî konumlarını da belirtir.¹²⁷ Ayrıca ellerindeki toprak miktarına ve medenî durumlarına göre defterlere kaydedilirler, bu yine onların hukukî ve iktisadî mükellefiyetlerini gösterir. "Hane" olarak kaydedilenler, toprak durumuna göre özellikle belirtilir. Elleri toprak bulunmayan veya çok az miktarda toprak bulunan evli şahıslar, "bennâk" adı altında toplanır. Bekârlar ise, "mücerred" veya "kara" diye kaydedilir.

Bazı kanunnâmelerde bennâklar, "EKİNLÜ" ve "CABA" olarak iki ayrı kategoride gösterilirler. Ekinlü Bennâk, elinde bir miktar toprak bulunanlar (yani nîm çiftten küçük miktarda), caba bennâk ise, elinde hiç toprak bulunmayan fakir hâne sahipleridir. Hüdâvendigâr kanununda, ekinlü bennâk için 12, caba bennâk için 3 akçe resim takdir olunmuştur. Ancak bu ayırım bazı sancaklarda yapılmamaktadır.¹²⁸ Diyebiliriz ki, nîm çiftten küçük toprak parçalarının büyük kısmı bennâklar tarafından işlenmekte ve bunlar, tasarruflarındaki yerlerin resmini, bennâk resimleri ile birlikte ödemekte idiler.

Kanunnâmelerde, bir raiyyetin vefatı halinde geride beş altı mücerred ve evli oğlu kaldığında, babalarının çiftliğini müşterek işlettikleri; şayet vefat edenin iki küçük oğlu kalırsa, çiftliğin ikisine taksim edildiği şeklindeki kayıtlar,

¹²⁶ Barkan , a.g.e. , s.175-191

¹²⁷ Köylerin has, zeamet, tımar, vakıf, mülk olarak tasarrufu köy raiyyetinin mükellefiyetleri bakımından herhangi bir değişikliğe sebep olmamakta, raiyyet (çiftçi), normal rüsûm ve öşrünü, köylerin tasarruf şekli ne olursa olsun ödemekte idi. Ayrıca köy raiyyetliği kendisinin değişmez bir vasfıydı. Toprakla sıkı sıkıya bağlı olan raiyyetlik babadan oğula intikal ederdi ki, bu husus kanunnâmelerde, "raiyyetoğlu raiyyettir", ibaresiyle belirtilmiştir. (Bkz. Emecen, a.g.e., s. 228).

¹²⁸ Bkz. Nejet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyadan Alınan Vergiler", **D.T.C.F. Dergisi**, Ankara, 1947, S. V, s. 491.s.267-278

mücerredlerin doğrudan toprağa tasarruf edebildiklerini göstermektedir. Çiftliğin parçalanmaması esas olduğundan çiftlik kardeşlerden birinin üzerine yazılıyor, ancak diğer kardeşler de çiftliğe müşterek olarak tasarruf ediyorlardı. ¹²⁹

Kanunnâmelerde, kız çocukların yer tasarruf edemeleceği, vefat eden babasının toprağını tapu ile alamayacağı hükmü varsa da, aynı kanun maddeleri geçmişte bir yolla yer tasarruf edenlerin toprağın hakkından gelip öşür ve resmini vermesi halinde, elinden yerinin alınmasını da bulmamaktaydı. Ancak kız çocuğun babasından kalan toprağa tasarruf edememesi hükmü 1 zilkâde 975 (28 Nisan 1568) tarihli fermanla yumuşatılmış, erkek çocuksuz ölen bir çiftlik sahibinin toprağının, geride kalan kız çocuğuna tapu ile verilmesi uygun görülmüştü. ¹³⁰

Herhangi bir sebepten boş kalan topraklar, sipahi tarafından öncelikle köy sakinlerinden birine tapu ile verilirdi. Köyde raiyyetin az olması veya hiç bulunmaması, toprağı işleyecek insan gücünün dışarıdan sağlanmasını gerektirmekteydi. İnalçık'a göre, tapu ile verilemeyen küçük ziraî topraklar, yani zeminler, genellikle "haric raiyyet" olarak adlandırılan konar-göçerler tarafından işlenmektedir. ¹³¹ Defterlerdeki kayıtlardan da yola çıkılarak, reâya sı bulunmayan köylerde zirâatin büyük ölçüde yörükler tarafından yapıldığı söylenebilir. Hatta geçici olarak gelip kondukları, içinde raiyyet bulunan köylerde dahi küçük çaplı da olsa, zirâatle uğraştıkları dikkati çekmektedir. Köy civarına gelip, korulara yerleşmeleri ve burada bir müddet kalmaları, sipahilerin kendilerinden koru resmi talebine yolaçmıştır. Köy vergi kalemleri kısmında rastlanan duhan, kışlak, yaylak, yurd gibi resimler, bu yörüklerden alınan vergileri göstermektedir. Ancak, bu resimlerden, duhan ve kışlak resimlerinin sipahinin toprağına kışlamak içingelen yörüklerden; yaylak veya yurd resminin ise, sipahinin tımarına yaylamaya gelenlerden alındığı, fakat bu durumun sipahinin tımarına gelip konaklamak ve vergi açısından aynı amaca yöneltimesi sebebiyle, adı geçen resimlerin bazen birlikte belirtildiği dikkati çekmektedir. Sipahinin tımarına geçici bir süre için kışlamak ve yaylamak üzere gelen yörüklerin ödediği resimleri tarif eden bu vergiler, bazen de "bâd-ı hevâ" gelirleri içinde kaydedilmişlerdir. ¹³²

¹²⁹ Ö. Lütü Barkan, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, Kanunlar, C. I, İstanbul, 1943, s. 37.

¹³⁰ Emecen, a.g.e., s. 234.

¹³¹ H. İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Belleten*, S. XXIII/92, Ankara, 1959, s. 592-593.

¹³² İnalçık, "Raiyyet Rüsûmu", s. 593-594; Çağatay, "Reayadan Alınan Vergiler", s. 505-509.

**a) Söğüt Kazası'nda Zirâatle Uğraşanlar ve Elleriindeki Topraklar:
(Tablo III)**

Tabloya bakıldığında (Tablo III), 1487 sayımına ait defterlerdeki bilgilere göre hâne mevcudu toplam 272 iken, 1573 sayımına ait defterlerdeki bilgilerde toplam 690'a yükselmiş, yani % 153'e varan bir artış olmuştur. Yine 1487 sayımına göre mücurred mevcudu toplam 80 iken, 1573 sayımında toplam 429'a yükselmiş, yani % 400'e varan bir artış göstermiştir. 1487 sayımında, çift sayısı toplam 139 iken 1573 sayımında toplam 89'a düşmüştür. Bunun yanısıra yine 1487 sayımında toplam 35 olan nîm sayısı, 1573 sayımında 100'e yükselmiştir. Görüldüğü gibi Söğüt Kazası'nda, çiftlik sayısının 1573'de düşmesine karşılık, nîm çift sayısında artış olmuştur. Devlet, çiftliklerin parçalanmasını arzu etmediği, hatta bu konuda kanunlar çıkarttığı halde, demografik mecburiyetler sebebiyle, bu hükmü tam anlamıyla uygulayamamıştır. Toprakların parçalanmasının sebebi, muhtemelen 1573'de görülen nüfus artışı ve bunun sonucu olarak daha çok kişiye toprak sağlanması endişesinden kaynaklanmıştır. 1573'de nîm çift sayısındaki artışın yanısıra bennâk sayısında da bir artış görülmektedir. 1487'de toplam 79 olan bennâk mevcudu, 1573'de toplam 139'a yükselmiştir, yani % 75'e varan bir artış olmuştur. Bennâk sayısındaki artışın sebebi de toprakların parçalanmasıdır.

**b) Domaniç Kazası'da Zirâatle Uğraşanlar ve Elleriindeki Topraklar:
(Tablo IV)**

Tabloya (Tablo IV) bakılacak olursa, Domaniç Kazası'nda da, hâne mevcudunda 1573'de % 150'ye varan bir artış görülmektedir. 1487 sayımında toplam 250 olan hane sayısı, 1573'de toplam 689'a yükselmiştir. 1573'de mücurred mevcudunda da büyük ölçüde bir artış olmuştur. 1487'de 95 olan mücurred mevcudu, 1573'de 697'ye yükselmiştir. Bunun yanısıra 1573'de çift sayısında büyük ölçüde olmasa da bir azalma gözlenmektedir. Ancak, 1573'de nîm sayısında önemli bir artış olmuştur. Bunun sebebi ise yine Söğüt Kazası'nda olduğu gibi 1573'de görülen nüfus artışı ve daha fazla kişiye toprak sağlanması endişesidir. Nîm çift sayısındaki artışın yanısıra bennâk ve özellikle ekinlü bennâk mevcudunda büyük bir artış olmuştur. Denilebilir ki, Domaniç Kazası'nda 1573 yılında, çiftliklerde nîm çiftten küçük miktarlarda inen parçalanmalar olmuştur.

SÖĞÜT

KÖY VEYA MEZBANIN ADI	NÜFUSU				TASARRUF EDİLEN TOPRAK MİKTARINA GÖRE ŞAHİSLERİN DURUMU								HASILAT		
	HANE		MUCERRED		ÇİFT		NİM		EKİNLÜ		BENNAK				
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	
	PADIŞAH HASLARI														
OLUKLU	7	19	2	12	6							1		1299	
BEG-SÖĞÜDÜ	11			44										2730	
MIRLIVA HASLARI															
BEG-SÖĞÜDÜ	2						2							765	900
KIZILKAYA	12	12	3	11	3	1	2	4				1	3	816	1355
DERE	3		2		1									963	963
AYAŞ	8	16	3	22	3.5		5	5				1		938	1225
İMANLAR	3	13		3	2	2	3	4	1			1	3	855	1100
MALLUCA	4	11		2	3	1		1					2	545	655
BAYAD	8		3	3	3	3		1	1	1		1	5	517	755
BUNAK		8		4				1					3	835	945
YOĞUNCA-PELİD	5		1		1.5							2		523	523
NİYABET VE İKİ ÇİFTLİK														900	1400
ZAIM VE SİPAHI TIMARLARI															
DÖMEZ	5	27	5	23	3	2	2	4				3	10	903	3573
KEPEN	15	18	5	17	11	5	6	8				1	3	1797	4799
BUYNAK	10	15	3	3	6	4	1	1				2	3	1280	2126
GÖKÇEVİREN	4	9	1	9	3	1	1	2					5	1400	1500
DUTAŞ	7	21	1	6	4	2	1	4				2	4	672	1359
ŞARABHANE	17	46	3	34	6	13	1	16				10	12	3870	6600
AHUR	31	19	1	12	11	4		4				20	5	4443	6500
BAŞKÖY	23	43	10	24	15	9	4	9				10	8	3271	5300
KIZILSARAY	5		2		2		1					1		574	1500
YIVA	2				1									323	1500
GÖYNÜCEK	3	14	3	8	3	2		2					4	374	1040
YAKACIK	8	19	2	6	1							5		730	2200
KAVACIK	7	24	5	28	3	2	4	4	1	3		1	13	1071	5999
VİRANCİK	4	23		31	3	9		3		1			6	1362	2300
HALİD	10	13	3	1	6	2	1	10				3	1	1397	1150
PELİDBÜKÜ	1	11		11	1								7	1138	3331
SOBRAN	5				2		1					1		763	1500
ELMACIK	11		3		5							6		1897	4500
GEL-BULASIN	2				2									336	75
BAYIRKAYALI	2													376	376
OLUKLU	6				5							1		1299	
SÖĞÜT	3											3		1486	
ÇEKE		31		27		1							23		2384
KARA-ARDIÇ		14		13							4		8		945
BORUCAK		30													804
SOFILAR		37		18											1500
ELMAPINAR		47													400
KARANİDERBEND		56													200
ATBAŞI		8		5											
KARAHALİLLER		5		3											265
SULTAN VAKIFLARI															
SÖĞÜT YÖRÜKLERİ														14016	22146
SÖĞÜT CAMİ VAKFI														3600	3600
AMME VAKIFLARI															
AVDANCIK	28	41	19	32	23	19		11				3	6	8538	8540
KARAVİRAN		23		16		4		2					9	1762	1800
KOZAĞACI		17		1		3		4					2	1710	1768
YEKUN	272	690	80	429	139	89	35	100	3	9	79	145	72074	111401	

TABLO III. Söğüt Ziraatle Uğraşanların Sayısı ve Elleriindeki Topraklar.

DOMANIÇ

ÖY VEYA İEZRANIN ADI	NÜFUSU				TASARRUF EDİLEN TOPRAK MİKTARINA GÖRE ŞAHİSLARIN DURUMU								HASILAT	
	HANE		MUCERRED		ÇİFT		NİM		EKİNLÜ		BENNAK			
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
	MİRLİVA HASLARI													
EFS-İ DOMANIÇ	22	52	12	57	12	13		10		3	10	13	3646	4146
OKKÖY	14	29	6	28	10	16	2	9		1	3	9	2801	3256
KYAR	11	9	2	7	9	4		1		1	1	3	1376	1521
EMİŞAN	5		2		5								995	1238
EYDİKIRANI	6	7	2	7	2	2	1	1		1	3	3	931	200
İRAN	16	20	7	24	10	6		2			5	10	2610	2923
OZLUCA	22	9	2	16	7	4	1	3	1		2	2	1718	1500
OZBELEN	6	24		20	4	7		2		1	2	7	870	1080
OZBELEN	16	24	5	20	9	2	4	1			3	12	1505	1800
DANIŞMENDLİ	35	32		62		1		1					4730	6183
BÜKERLER	40	50		7		4		5				1		700
TÜÇÜKBÜKERLER		16		25		4		6		2		3		1200
HİRAY	7				3.5						3			
ZAIM VE SİPAHİ TİMARLARI														
KURCA	12		3		8		1				3			
DOMANIÇ BELİ			12											
LİCAKSU		40		37		6		2		1		18	491	4512
LİCAKSU	4	2	1		2		1				1	12	779	1780
MASANOĞLU	6	21	2	33	4	1	1	3		2	1	13	818	2400
ALINVİRAN	2	2	2	1	2	1						1	731	1500
İİSARBEĞİ	7	22	1	37	1	5		4	1	1	2	9	590	1895
KBAŞ	8	20	1	33	7	3		3		2	1	11	925	2300
CARŞANBA	6	16	3	12	4	6			2			4	812	2100
EŞEMİD	11	41		42	9	7		13		6	2	9	2790	7700
MUMPAŞA	11	24	2	24	4	3	4	12			2	4	1601	4800
TEKFUR ÇAYI	16	14	4	17	8	4	6	2			1	6	2012	2700
AVİCAK	14	17	6	20	5	2	1	6		3	7	6	1408	3600
ALPAGUD	4	29	2	22	2	2	1	4		2	1	2	672	4999
SULİBEYİ	7	8	1	7	5	4	2	1				3	1278	2537
BEĞE	8	15	1	13	1	3	6	5		1		3	882	2967
LAKİLİSE	2	23	1	24	1			1		7		3	927	2305
ÇAY	10	12	9	4		2	1				9	4	378	877
AKSU	5	19		17	4	5		3		2	1	7	1191	1315
KÇAKİLİSE	5	9	2	17	4	4						5	675	1200
İCAN	4	14		15	1			3			2	5		745
BERÇİN		23		22		2		5		2		5	400	
CARAOĞLAN	5		1		2		1						834	1000
OZCASU	5		1		3		2						1110	1500
İZİLKİLİSE	2		1		2								649	500
OZLUCA	4		1		4								147	253
ÜNLÜK	5	16			5	1		1					980	1028
ARIOT		20		26		2		6				12		1300
MERLEER		1		1								1		600
YEKÜN	363	680	95	697	159.5	126	35	115	4	38	65	206	44262	84160

TABLO IV. Domaniç'te Ziraatle uğraşanların Sayısı ve Ellerindeki Topraklar.

B- KAZALARIN EKONOMİK DURUMU

1. Alınan Vergilere Göre Yetiştirilen Ürünler:

a) Hubûbat ve Bakliyat:

Osmanlı tarımının en başta gelen ürününün hubûbat, özellikle buğday ve arpa teşkil etmektedir. Tahrir defterlerinde bu mahsûllerin köylerin vergi kalemlerini oluşturan “El-mahsûl” kısmında, gerek çeşit ve gerek alınan vergi miktarı bakımından kaydedildiği dikkati çekmektedir. Söğüt ve Domaniç Kazalarında, özellikle buğday ve arpa, hemen hemen her köyde yetiştirilmekte, bu mahsullerden alınan vergiler ise “ÖŞÜR” adı altında belirtilmektedir. Aynî olarak alınan öşürün miktarı, Tahrir defterlerinde kile ve mûd gibi ölçülerle belirtildikten sonra, dirlik değerleri akçe olarak gösterildiği için cârî fiyatlar gözönüne alınmak suretiyle, bir de bunun nakdîkarşılığı yani “tahrir kıymeti” kaydedilmektedir.¹³³

Tabloya bakılacak olursa (Tablo V); 1487’de buğday üretimi toplam 257,5 mûd iken, 1573’de büyük bir azalma göstererek toplam 145,5 mûd’a inmiştir. 1487’de buğday üretiminin en çok Ahur ve Şarabhane Karyelerinde olduğu da gözlenmektedir. Arpa üretimi ise 1487’de 195,5 mûd iken, 1573’de 93 mûd olmuştur. Arpada da buğdayda olduğu gibi önemli ölçüde bir düşüş görülmektedir. Bunların yanısıra yulaf üretiminde 1573’de büyük bir artış olmuştur. Tablodan da anlaşıldığına göre Söğüt Kazası’nda ekili toprakların büyük bir kısmı hubûbat tarımına ayrılmıştır. Bunun yanısıra bakliyat üretimi yok denecek kadar azdır.

Mevsimin soğuk veya kurak geçmesi, yağışın az düşmesi, çekirge istilâsı gibi sebepler üretimi büyük ölçüde etkilemektedir, hatta bazen oldukça uzun süren kıtlıklara yol açmaktadır. Mahsûlün harâb olmasına yol açan sebeplerden birisi de, resmî belgelerden anlaşıldığına göre, başiboş bırakılan hayvan sürüleri dikkatli idare edilmediği zaman etkili sahalara zarar vermişlerdir.

Tabloya bakılacak olursa (Tablo VI); 1487’de buğday üretiminde, Söğüt Kazası’nda görülen azalmanın tersine bir artış görülmektedir. 1487’de toplam 4640 kile olan buğday üretimi 1573’de 5359 kileye yükselmiştir. Yulaf üretiminde de 1573 yılında büyük ölçüde bir artış görülmektedir. Buğday ve yulaf üretimindeki artışa nazaran, arpa üretiminde düşüş olmuştur. Domaniç Kazası’nda da, Söğüt Kazası’nda olduğu gibi ekili toprakların büyük bir kısmı hubûbat tarımına ayrılmıştır. Ayrıca Domaniç Kazası’nda Söğüt Kazası’na nazaran daha fazla bir bakliyat üretimi görülmektedir. Ancak Domaniç Kazası’ndaki bakliyat üretiminde görülen artış 1573 yılında olmuştur.

¹³³ Lütfi Güçer, XVI. - XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul, 1964, s. 58-59.

I. Söğüt Kazası'nda Hububat ve Bakliyat Durumu:

Köyler	Hınta (Buğday) Mûd		Şaîr (Arpa) Mûd		Alaf (Yulaf) Mûd		Burçak		Mahlût	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Oluklu	8,5	12	8,5	8	-	1,5	-	-	-	-
Beysöğüdü	24	-	24	-	-	-	-	-	-	-
Kızılkaya	5	3	4	2,5	1	-	-	-	-	-
Dere	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-
Ayaş	6	1,5	6	1	1	-	-	-	-	-
İmanlar	5	1,5	5	-	1	1	-	-	-	-
Malluca	3	1	3	-	-	1,5	1	-	-	-
Bayad	3	1,5	3	-	1	-	1	-	-	-
Bunak	7	2	4	1,5	-	1	1	-	-	-
Yoğunca-Pelit	3	-	3	-	1	-	-	-	-	-
Dömez	5	10	4	-	-	6	-	2,5	-	-
Kepen	17	-	18	10	-	-	2	5	-	-
Buynak	5	4	7	3	-	1,5	-	1,5	-	-
Gökçeviran	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Dutaş	5	3	3	2	-	1,5	-	-	-	-
Şarabhane	35	25	20	20	7	20	1	-	-	-
Ahur	40	25	20	-	10	20	-	-	-	10
Başköy	17	15	13	-	1	10	2	2,5	-	4
Kızılsaray	3	-	2	-	-	-	1	-	-	-
Yıva	2	-	2	-	-	-	1	-	-	-
Göğnücek	3	-	2	3	-	-	1	-	-	-
Yakacık	3	-	3	4	1	-	-	-	-	3
Kavacık	7	25	6	20	-	15	-	-	-	2
Virancık	8	4	8	3	-	-	3	3	-	-
Halit	10	2	3	1	1	-	1	-	-	-
Pelitbükü	5	10	4	10	-	-	-	-	-	-
Sobran	3	-	4	-	-	-	-	1	-	-
Elmacık	15	-	10	-	-	-	1	-	-	-
Gelbulasun	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	257,5	145,5	195,5	93	26	79	16	12,5	-	19

Tablo V. Hububat ve bakliyattan alınan öşürün köylere göre dağılışı.

Domaniç Kazası'nda bir kısım sulâk arazi pirinç tarımına ayrılmıştır. Ancak pirinç tarımı halkın ihtiyacını karşılayacak ölçüdedir. Ömerler Karyesi'ne bağlı Beypazarı'nda bulunan Zemîn-i Reis, Zemîn-i Haydar, Zemîn-i Umur ve Zemîn-i Hızır Çelebi'de çeltik alanları bulunmaktadır.

II. Domanıç Kazasında Hububat ve Bakliyat Durumu:

Köyler	Hımta (Buğday) Kile		Şair (Arpa) Kile		Alaf (Yulaf) Kile		Mahlût		Mercimek		Nohut	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Nefs-i Domanıç	640	260	500	100	40	40	-	36	-	-	-	20
Çokköy	300	120	400	200	-	45	-	28	-	-	-	12
Akyar	200	140	160	60	-	30	-	13	8	-	-	-
Yemişan	120	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seydikıranı	140	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıran	400	200	200	150	-	60	-	-	-	-	-	15
Kozluca	200	40	100	30	100	15	-	8	-	-	-	1
Bozbelen	120	40	60	30	40	20	-	4	-	-	-	20
Bozbelen	180	150	100	80	40	38	-	20	-	-	-	4
Bükerler	-	30	-	20	-	18	-	8	-	-	-	2
Küçükbükerler	-	50	-	40	-	23	-	-	-	-	-	-
Giray	120	-	100	-	40	-	-	-	-	-	-	-
Çukurca	140	150	80	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Ilıcaksu	60	450	60	300	-	60	-	30	-	-	-	-
Ilıcaksu	80	100	80	60	-	65	-	10	-	-	-	20
Hasanoğlu	80	180	100	114	20	143	-	-	-	-	-	-
Alınvıran	80	160	100	40	20	25	-	2	-	-	-	1
Hisarbeyi	100	125	40	30	40	45	-	12	-	-	-	-
Akbaş	60	100	100	80	-	55	-	58	-	-	-	-
Çarşamba	120	80	60	40	20	20	-	13	-	-	-	3
Peşemid	400	700	300	400	-	200	-	200	-	40	-	10
Rumpaşa	200	400	120	280	40	44	-	54	-	15	-	4
Tekfurçavı	200	200	300	200	-	15	-	50	-	-	-	-
Sovicak	120	250	100	160	20	112	-	18	-	-	-	2
Alpagud	100	520	100	240	-	100	-	50	-	-	-	2
Aslıbeğe	160	200	120	150	20	-	-	80	-	-	-	-
Beğe	120	325	100	200	20	20	-	80	-	-	-	3
Çağ	20	49	40	40	-	25	-	40	-	-	-	10
Aksu	100	160	80	50	20	50	-	28	-	-	-	5
Akçakilise	80	80	40	60	20	15	-	8	-	-	-	-
Yekûn	4640	5359	3720	3254	500	1283	-	850	8	55	-	134

Tablo VI. Hububat ve bakliyattan alınan öşürün köylere göre dağılışı

b) Sanayi Ürünleri:

XVI. yy.da, Söğüt ve Domanıç Kazalarında, sanayi ürünlerinin yetiştirildiğini söylemek oldukça zordur. Zaten Söğüt'de pamuk, Domanıç'de de keten ve koza dışında bir sanayi ürünü yetiştirilmemektedir, bu da oldukça az miktardadır.

Tabloya bakacak olursak (Tablo VII); Söğüt Kazası'ndaki pamuk üretimi 1487'de toplam 305 vakiyye iken, 1573'de toplam 935 olmuştur. 1573'de gözle görülür bir artış vardır. Ancak artış olsa da, üretilen pamuk miktarı halkın ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydedir, sanayi teşekkülüne dönüşecek düzeyde değildir.

Köyler	Öşr-i Penbe	
	1487	1573
Kızılkaya	-	180
Dere	10	-
Ayaş	50	-
İmanlar	20	225
Malluca	40	-
Bayad	-	50
Bunak	-	55
Gökçeviran	50	50
Dutaş	20	25
Yakacık	50	300
Kavacık	15	50
Pelidbükü	50	-
Yekûn	305	935

Tablo VII. Söğüt Kazası'nda Pamuk Üretimi

Domaniç Kazası'nda yetişen sanayi türünleri ise, keten ve kozadır. Keten, Nefs-i Domaniç'de, koza ise Giray Karyesi'nde yetiştirilmektedir. Bu da oldukça az miktardadır.

2. Söğüt ve Domaniç Kazalarındaki Değirmenler:

Köy yerleşim merkezlerinde küçük işletmelerin en önemlisi değirmenlerdir. Genellikle tahılın öğütülerek un haline getirildiği değirmenler, tahrir defterlerinde çalışma şekillerine ve faaliyet çeşitlerine göre belirtilmektedir. Söğüt ve Domaniç kazalarında, su ile çalışan ve tahıl öğüten değirmenler mevcuttur.

Köyler	Adet		Resim (akçe)	
	1487	1573	1487	1573
Beğsöğüdü	-	1	-	60
Kızılkaya	-	1	-	30
Malluca	-	1	-	60
Bayad	-	1	-	30
Kepen	1	-	harap	-
Buynak	-	1	-	60
Alur	1	1	30	30
Hilid	1	-	30	30
Yekûn	4	8	90	360

Tablo VIII. Söğüt Kazası'ndaki su değirmenlerinin sayısı ve resim miktarı

Tabloya bakılacak olursa (Tablo VIII); Söğüt Kazası'nda 1573 yılında, değirmen mevcudu daha fazladır. Değirmen resmi, bütün yıl çalışandan 60, altı ay çalışandan 30, üç ay çalışandan 15 akçedir. Söğüt'deki değirmenlerden genellikle altı aylık resim alınmakta olduğu görülmektedir. Söğüt'de bulunan değirmenlerin çoğu harab durumdadır. Şahsa ait, özel değirmenler daha fazladır. Örneğin, Malluca Karyesi'nde bulunan su değirmeni, Cilâsun ve Hüseyin kardeşlere; Bayad Karyesi'ndeki İbrahim bin Halil'e; Halid Karyesi'ndeki Ali bin Mürüvvet'e; Karaardıç Karyesi'ndeki ise Hüseyin bin Musa'ya aittir.

Köyler	Adet		Resim (akçe)	
	1487	1573	1487	1573
Nefs-i Domanıç	7	-	-	-
Çokköy	1 (harap)	1	-	60
Kıran	1 (harap)	1 (harap)	-	-
Kozluca	2 (harap)	2	-	60,60
Bozbelen	1 (harap)	-	-	-
Danışmendli	-	2	-	60,60
Hasanoğlu	1	2	30	30,30
Çarşamba	1	1	30	60
Rumpaşa	-	2	-	120,30
Sovicak	2	1	-	180
Aksu	1	2	-	240,15
Bozcasu	-	2	-	120
Sünlük	1	1	30	30
Sarıot	-	1	-	30
Yekûn	18	18	90	1185

Tablo IX. Domanıç Kazası'ndaki su değirmenlerinin sayısı ve resim miktarı

Tabloya bakılacak olursa (Tablo IX); Domanıç Kazası'nda 1487 ve 1573 yıllarında toplam aynı sayıda değirmen mevcuttur. Ancak 1487 yılındaki değirmenlerin çoğu harab durumdadır. Çalışan değirmen sayısı 13'dür. 1487 yılında değirmenlerin büyük bir kısmı Nefs-i Domanıç Karyesi'ndedir. Domanıç Kazası'nda değirmen resminin, genellikle yıllık, hatta üç dört yıllık olarak alındığı görülmektedir.

3. Söğüt ve Domanıç Kazalarında Bağcılık ve Meyvecilik:

Tabloya bakıldığında (Tablo X); Söğüt Kazası'nda XVI. yy.da köylerin çoğunda bağcılık yapıldığı görülmektedir. Bağ resmi, 1487'de 945 akçe iken, 1573'de % 100'de varan bir artış göstererek 1894 akçeye yükselmiştir. Söğüt Kazası'nda üretilen üzüm kurutulularak kullanıldığı gibi, reçel, turşu, sirke, pekmez ve şıra da yapılıyordu.

Köyler	Resm-i Bağ (akçe)		Resm-i Bostan (akçe)		Öşr-i Meyve (akçe)		Öşr-i Ceviz (akçe)	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Kızılkaya	80	55	30	15	-	-	-	-
Dere	15	-	40	-	10	-	10	-
Ayaş	35	95	20	75	-	120	-	-
İmanlar	35	86	20	50	-	-	-	-
Malluca	-	21	-	35	-	-	-	-
Bayad	-	48	-	25	-	-	5	-
Bunak	-	100	-	28	-	-	-	-
Dömez	10	165	-	-	-	-	-	-
Kepen	40	300	-	50	-	-	25	-
Buynak	15	50	-	12	-	17	-	-
Gökçeviran	400	40	-	25	-	-	10	-
Dutaş	15	30	15	-	5	8	-	-
Şarabhane	-	30	-	52	-	-	-	-
Ahur	-	-	10	150	-	140	-	-
Başköy	-	84	-	46	-	40	-	-
Kızılsaray	-	30	-	10	-	-	-	-
Yıva	-	30	-	10	-	-	-	-
Göynücek	-	30	-	12	-	8	-	-
Yakacık	50	230	-	120	-	50	-	-
Kavacık	50	250	-	150	10	40	35	-
Virancık	-	50	-	15	-	10	-	-
Halid	-	20	-	15	-	-	-	-
Pelidbükü	40	150	50	50	-	25	10	-
Söğüt	100	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	945	1894	185	837	25	458	95	-

Tablo X. Söğüt Kazası'nda bağ, bostan, meyve ve ceviz, öşür ve resim miktarları

Söğüt Kazası'nda bağcılıktan sonra sırayı bostan üretimi almaktadır. 1487'deki bostan resmi 185 akçe iken, 1573'de üretimde önemli bir artış görülmüş ve 837 akçeye yükselmiştir. Söğüt Kazası'nda ayrıca meyve üretimi de yapılmaktadır. Tabloya göre, 1487'de üç karyede ve çok az miktarda yapılan meyveciliğin, 1573'de büyük bir gelişme gösterdiği dikkati çekmektedir. Şöyle ki, 1487'deki meyve öşrü 25 akçe iken, 1573'de 458 akçeye yükselmiştir. 1487 yılında üretilmekte olan cevizin, 1573'de hiç bir karyede üretilmediği görülmektedir. Bunun sebebi, toprağın yapısının değişmesi veya diğer ürünlerin yetiştirilmesine ağırlık verilmesi olabilir.

Tabloya bakıldığında (Tablo XI): Domaniç Kazası'nda 1487 yılında Rumpaşa Karyesi dışında -ki o da çok az bir miktardır- bağcılık yapıldığı söylenemez. Ancak 1573'de bir gelişme görülerek toplam yedi karyede bağcılık yapılmaya başlanmıştır. 1573'teki bağ resmi 191 akçedir. Domaniç Kazası'nda, 1487'de sadece dört karyede yapılan bostan üretimi, 1573'de onüç karyede yapılarak önemli ölçüde artmıştır.

Köyler	Resm-i Bağ (akçe)		Resm-i Bostan (akçe)		Öşr-i Meyve (akçe)		Öşr-i Ceviz (akçe)	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Nefs-i Domanıç	-	37	-	25	-	-	-	25
Akyar	-	-	-	9	20	-	20	-
Yemişan	-	-	-	-	30	-	30	-
Kıran	-	15	-	12	-	-	-	-
Bozbelen	-	-	-	-	-	5	10	20
Bozbelen	-	-	-	-	-	10	-	16
Bükerler	-	-	-	11	-	10	-	-
Küçükbükerler	-	15	-	7	-	-	-	-
Giray	-	-	-	-	500	-	-	-
Çukurca	-	30	-	20	-	-	-	-
Ilıcaksu	-	-	-	-	-	23	-	-
Ilıcaksu	-	-	10	-	10	20	-	15
Akbaş	-	-	-	15	5	5	-	-
Çarşamba	-	-	-	8	20	3	-	-
Rumpaşa	10	54	10	-	15	70	-	22
Tekfurçayı	-	30	-	20	-	-	-	-
Aslıbeği	-	-	15	15	-	15	-	-
Beğe	-	-	-	15	20	28	-	22
Çay	-	-	-	13	-	8	-	10
Aksu	-	-	15	10	-	10	-	5
Akçakilise	-	10	-	-	-	-	20	20
Yekûn	10	191	50	180	620	207	80	155

Tablo XI. Domanıç Kazası'nda bağ, bostan, meyve ve ceviz, öşür ve resim miktarları

Domanıç Kazası'nda, XVI. yüzyılda meyvecilik önemli bir yer tutmaktadır. Ancak 1487'de yüksek bir düzeyde olan meyve üretiminin, 1573'e gelindiğinde büyüklük ölçüde bir düşüş gösterdiği dikkati çekmektedir. Şöyleki, 1487'deki meyve öşrü 620 akçe iken, 1573'de 207 akçeye düşmüştür. Yine de XVI. yüzyılda, meyvecilik, Domanıç Kazası'nda önemli bir yer tutmaktadır. Domanıç Kazası'nda, ceviz üretimi, Söğüt Kazası'na nazaran oldukça fazladır. 1487'de 80 akçe olan ceviz öşrü, 1573'de 155 akçeye yükselmiştir, ki bu da ceviz üretiminin arttığını gösterir.

4. Söğüt Ve Domanıç Kazalarında Hayvancılık ve Arıcılık:

Tabloya bakıldığında (Tablo XII); XVI. yüzyılda, Söğüt Kazası'nda arıcılığın önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. 1487 yılında 13 köyde yapılan arıcılık, 1573 yılında 19 köyde yapılmaya başlanmıştır. 1487 yılında 188 akçe olan kovan resmi 1573 yılında 675 akçeye yükselmiş, yani % 250'ye varan bir artış olmuştur.

Köyler	Adet		Resim (akçe)	
	1487	1573	1487	1573
Kızılkaya	-	22	-	70
Ayaş	-	12	-	50
İmanlar	-	7	-	30
Malluca	-	-	-	55
Bayad	-	-	-	15
Bunak	-	-	-	32
Dömez	20	20	-	170
Kepen	-	40	-	250
Buynak	-	15	25	150
Gökçeviran	15	20	-	60
Dutaş	-	13	-	23
Şarabhane	50	30	-	150
Ahur	10	180	80	300
Başköy	10	30	50	380
Kızılsaray	10	3	-	20
Yıva	-	3	-	20
Göynücek	3	5	-	25
Yakacık	10	37	50	50
Kavacık	5	200	-	240
Virancık	25	15	-	-
Halid	10	5	-	30
Pelidbükü	-	18	-	250
Sobran	10	-	-	-
Elmacık	10	-	10	-
Yekûn	188	675	215	2370

Tablo XII. Söğüt Kazası'nda bulunan koyun ve koyunların vergi miktarları

Söğüt Kazası'nda konar göçer teşekküllerin yanısıra, köy halkının büyük bir çoğunluğu da koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan beslemektedirler. 1487'de 215 akçe olan koyun resmi, 1573'de 2370 akçeye yükselmiştir. Bu da küçükbaş hayvan besiciliğinin oldukça arttığını göstermektedir. Kanun hükümlerine göre resmi başına, iki koyuna bir akçedir. Bu hükümü gözönüne alarak resmi yekûnunu hareketle koyun adedini yaklaşık olarak bulabiliriz. Buna göre 1487'de 430, 1573'de ise 4740 koyunun beslendiğini söyleyebiliriz.

Koyler	Resm-i Kovan (akçe)		Resm-i Koyun (akçe)	
	1487	1573	1487	1573
Nefs-i Domaniç	90	90	-	70
Çokköy	44	55	-	172
Akvar	40	35	-	15
Seydikıranı	40	-	150	-
Kıran	35	20	235	60
Kozluca	25	2	130	13
Bozbelen	10	7	-	25
Bozbelen	10	15	10	55
Bükerler	-	8	-	25
Küçükbükerler	-	15	-	55
Giray	-	35	-	80
Çukurca	25	50	500	50
İlcaksu	-	55	-	200
İlcaksu	20	15	-	10
Hasanoğlu	-	50	100	35
Alınviran	15	15	-	20
Hisarbeği	20	25	10	100
Akbaş	-	15	-	60
Çarşamba	15	16	45	50
Peşemid	20	116	-	510
Rumpaşa	-	13	-	820
Tekfurçayı	20	-	-	50
Sovıcak	-	15	100	128
Alpagud	-	75	-	150
Aslıbeyi	15	15	-	85
Beğe	20	15	-	63
Aksu	15	7	-	20
Tırhas	30	-	80	-
Yekûn	509	779	1360	2921

Tablo XIII. Domaniç Kazası'nda bulunan kovan ve koyunların vergi miktarları

Tabloya bakacak olursak (Tablo XIII); XVI. yüzyılda, Domaniç Kazası'nda, arıcılığın oldukça önemli olduğu dikkati çekmektedir. Hemen hemen bütün karyelerde arıcılık yapılmaktadır. 1487 yılında 509 akçe olan kovan resmi 1573 yılında 779 akçeye yükselmiştir. Ortalama % 50'lik bir artış görülmektedir.

Domaniç Kazası'nda, küçükbaşhayvancılık da önemli bir yer tutmaktadır. 1487 yılında 1360 akçe olan koyun resmi, 1573'de 2921 akçeye yükselmiştir. Resm-i ağnamın iki koyuna bir akçe olarak alındığından yola çıkararak koyun adedini bulabiliriz. Yani, 1487'de 2720, 1573'de ise 5842 adet koyunun beslendiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Söğüt ve Domaniç Kazaları, Osmanlıların önce, "Beylik", sonra "Sultanlık", en sonunda da "İmparatorluk" ve "Cihan Devleti" olduğu topraklardır. Osmanlıların temeli, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın, Celâleddin Harzemşah ile yaptığı savaşta gösterdiği yararlılıktan dolayı Ertuğrul Gazi'ye Söğüt ve Domaniç'i ikta olarak vermesiyle atılmıştır. Söğüt ise kısa sürede Osmanlı Devleti'nin başkenti konumuna gelmiştir.

Söğüt ve Domaniç kazalarında yerleşme merkezleri köyler, mezraalar ve çiftliklerden oluşmaktadır. Nüfusun büyük bir çoğunluğu köylerde toplanmıştır. Ayrıca vakıf ve mülk statüsünde bulunan köyler ve yerleşim birimleri de mevcuttur. Yerleşim merkezlerinden bazıları boş olarak kaydedilmiştir. Boş olarak kayıtlı merkezlerin büyük bir kısmı, "haric raiyyet" de denilen konar-göçer teşekkülere sahiptir.

Kazalardaki nüfusu, çiftçi-köylüler ve yörükler teşkil etmektedir. Söğüt ve Domaniç, Osmanlıların ilk yerleşim merkezleri olduğundan, XVI. yy.da nüfusun büyük bir çoğunluğunu yörükler oluşturmaktadır. Ancak bunlar tam bir göçebe hayatı yaşamamakta, statüleri gereği bağlı buldukları yerleşim merkezlerinde zirazatle uğraşmakta idiler.

Söğüt ve Domaniç kazalarındaki faaliyetlerin başında toprakla uğraşmak gelir. Ziraat sektörünün başlıca ürününü hububat, özellikle de buğday ve arpa teşkil etmektedir. Alınan vergilerden hareketle, kazalarda yetiştirilen ürün çeşitleri ve miktarları hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Söğüt ve Domaniç'te XVI. yy.da yetiştirilen ürünler, halkın ihtiyaçlarını karşılayacak derecededir.

Söğüt ve Domaniç kazalarında, toprakla uğraşan halkın bir kısmı tasarruflarındaki toprağı ekip biçmektedirler, ellerinde toprak bulunmayanlar ise, başkalarının toprağı üzerinde çalışırlar. 1573'de nüfusun artması sebebiyle, topraklar ufak parçalara ayrılmış ve "zemin" adı verilen küçük toprak parçalarının sayısı artmıştır.

XVI. yy.da Söğüt Kazası'nda pamuk ve koza, Domaniç Kazası'nda da pamuk ve ketenin dışında sanayi ürününe rastlamak mümkün değildir. Bunlarda ancak halkın ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde yetiştirilmektedir. Söğüt ve Domaniç kazalarında çok sayıda su değirmenleri mevcuttur. Çoğu harap olmakla birlikte halkın ihtiyaçlarına yetecek kadar işleve sahiptirler. Kazalarda bağcılık ve meyvecilik de yapılmaktadır. Özellikle 1573'de önemli bir gelişme görülmektedir.

Kazalarda, nüfusun büyük bir çoğunluğu, konar - göçer teşekküller ve çiftçi-köylüler koyun, keçi gibi küçükbaşhayvan beslemektedirler. Bunu da köylerin vergi kalemleri kısmında belirtilen ganem resminden anlamak mümkündür. Küçükbaşhayvancılığın yanı sıra arıcılık da yaygındır. Özellikle Domaniç Kazası'nda daha fazla yapılmaktadır. Söğüt Kazası'nda da 1573 yılında önemli bir artış görülmüştür.

XVI. yy.da, Söğüt ve Domaniç kazalarında içtimai ve ekonomik yönden gelişmeler gözlenmektedir. Nüfusta, tarımda, yetiştirilen ve hayvanların cins ve miktarlarında önemli artışlar olmuştur. Kısaca, XVI. yüzyıl, Söğüt ve Domaniç Kazaları için gelişme, müreffeh bir döneme ulaşma devri olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

BARKAN, Ö. Lütfi – Enver MERİÇLİ. **Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri I**, T.T.K., Ankara, 1988.

BARKAN, Ö. Lütfi. “Tımar”, İ.A., C. XII.

_____ . “Çiftlik”, İ.A., C. III.

_____ . **XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, Kanunlar**, C. I, İstanbul, 1943.

BAYRAK, M. Orhan. “Ertuğrul Gazi Türbesi”, **Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu**, Ankara, 1971.

ÇAĞATAY, Neşet. “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergiler”, **D.T.C.F. Dergisi**, Ankara, 1947, S. V.

ÇAY, Abdülhaluk. “Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt - Yörük Bayramı”, **III. Osmanlı Sempozyumu (Söğüt - 1988)**, Ankara, 1989.

DARKOT, Besim. “Söğüt”, **İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul, 1967.

DOĞRU, Halime. “Ertuğrul Gazi Türbesi ile İlgili Bir Araştırma”, **Fen - Edebiyat Dergisi**, C. II, S. II, Eskişehir, 1990.

EMECEN, M. Feridun. **XVI. Asırda Manisa Kazası**, Ankara, 1989.

ERDAL, Ali. **Kaynağı Bulan Adam Ertuğrul Gazi**, Eskişehir, 1983.

GÜÇER, Lütfi. **XVI. - XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler**, İstanbul, 1964.

İBN-İ KEMAL, **Tevarih-i Âl-i Osman, I. Defter**, Yayına Hazırlayan: Şerafettin Turan, T.T.K., Ankara, 1970.

İLGÜREL, Mücteba. “Osmanlı Devletinin Kuruluşu”, **III. Osmanlı Sempozyumu (Söğüt 1988)**, Ankara, 1989.

İNALCIK, Halil. “Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmü”, **Belleten**, S. XXIII/92, Ankara, 1959.

İZBIRAK, Reşat. “Söğüt”, **T.A.**, C. XXIX, Ankara, 1980.

KONYALI, İ. Hakkı. **Söğüt'te Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifali**, İstanbul, 1959.

NEŞRİ, Mehmed. **Kitab-ı Cihân - Nümâ - Neşri Tarihi**, C. I, Yayınlayanlar: Prof. Dr. Mehmed Altay Köymen - Faik Reşit Unat, T.T.K., Ankara, 1987.

ULUÇAY, M. Çağatay. "Söğüt", **Tarih Ansiklopedisi**, C. I.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, C.I., Ankara, 1988.

YERASİMOS, Stephane. **Les Voyageurs Dans L'Empire Ottoman (XIV - XVII Siecles)**, inventiare Des Lieux Habites, Ankara, 1991.

YINANÇ, Refet. "XVI. Yüzyılda Söğüt ve Köyleri", **Söğüt I. Osmanlı Sempozyumu (Söğüt 1984)**, Ankara, 1985.

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defteri, Defter No: 198 ve 23.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Evkaf Defteri, No: 453.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet, Evkaf Tasnifi, No: 5920 - 8287 - 26591.

Ansiklopediler:

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, "Söğüt", C. XI, İstanbul.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, "Domaniç", C. III, İstanbul.

Türk Ansiklopedisi, "Domaniç", C. XIII, Ankara, 1966.

Bilecik İl Yıllığı, 1974.